

בצרון

ירחון למדע, לספרות ולבעיות הזמן

נוסד על-ידי חיים טשרנוביץ (רב צעיר) ז"ל

העורכים: נחום גלאצר (עורך-תורם), צבי וולפסון

חבר המערכת בארץ-ישראל — שמעון הלקין

מנהל המערכת: משה טשרנובויץ

שנה כ"ג (כרך מ"ה) תשרי-חשון, תשכ"ב חוברת א' (226)

ה ת ו כ ן

- 1 הפיכה הסורית . . . . . יצחק עברי
- 6 ספרותה של יהדות רוסיה הסובייטית . . . . . ג. קרסל
- 14 שני שירים . . . . . אפרים א. ליסיצקי
- 15 תרבות של קבוץ גלויות . . . . . יוסף שפירא
- 19 זאב ז'בוטינסקי העתונאי . . . . . א. רמבה
- הערכות ודברי בקורת:
- 35 בעיית ה"ירידה" בסיפור . . . . . ל. שפאל
- 36 לדמותו של אדם . . . . . משה גולדשטיין
- 37 ספרים חדשים . . . . .
- רשימות וסקירות:
- 38 איש השליחות והיעוד . . . . . י. ע.
- 40 בעיני העולם . . . . . א. ב.
- 42 ידיעות . . . . .
- מפתח לכרך מ"ד

"בצרון"
1141 ברודוויי
ניו-יורק

BITZARON

THE HEBREW MONTHLY OF AMERICA

Founded by CHAIM TCHERNOWITZ (RAV TZAIR)

Editors: NAHUM GLATZER (Contributing Editor)

HARRY WOLFSON, SIMON HALKIN (S. Israel)

Managing Editor: MAURICE E. CHERNOWITZ

Twenty-Third Year of Publication

Vol. XLV - Tishri-Cheshvan, 5722 - (October, 1961) No. 1 (226)

CONTENTS

The Syrian Revolt	<i>Itzhak Ivry</i>	1
The Literature of Soviet Jewry	<i>G. Kressel</i>	6
Two Poems	<i>Ephraim A. Lisitzky</i>	14
Culture of the Ingathered Exiles	<i>Joseph Shapiro</i>	15
Jabotinsky the Journalist	<i>E. Remba</i>	19

EVALUATIONS AND BOOK REVIEWS:

(a) A Novel On Emigration	<i>Leo Shpall</i>	35
(b) Portrait of Ben Gurion	<i>M. Goldstein</i>	36
New Books		37
Review of the Month: Ben Gurion at 75	<i>I. I.</i>	38
In the Eyes of the World	<i>Avshalom</i>	40
News	<i>A. B.</i>	42
Index To Volume XLIV		

BITZARON
1141 Broadway
NEW YORK
MU 6-7680

\$7.00 a Year (\$8.00 Outside U.S.)

Copyright, 1961, by Bitzaron, Inc.

קנה אגרות-מילווה של מדינת ישראל

וקבל כרטיס-חינם

לחגיגת החנוכה לישראל

ביום שני, דצמבר 18

ביום שני, דצמבר 4

מדיסון סקווייר גארדן

אגרות מילווה של מדינת ישראל

215 שדרות פארק, ניויורק, נ. י.

החברה לפיתוח ישראל

טלפון: אורינון 7-9650

BUY STATE OF ISRAEL BONDS

to get your free tickets to the

CHANUKAH FESTIVAL FOR ISRAEL

Monday Evening December 4th

Monday Evening December 18th

MADISON SQUARE GARDEN

STATE OF ISRAEL BONDS

DEVELOPMENT CORPORATION FOR ISRAEL

215 Park Avenue South

New York 3, N. Y.

Telephone: ORegon 7-9650

חברי ההסתדרות העברית בפילדלפיה

יעקב צוזמר, נשיא-כבוד	שולחים את מיטב ברכותיהם לקראת
שרה סקרמון ורבקה קרף	השנה החדשה הבע"ל לכל העוסקים
מזכירות	במסירות ובאמונה למען החייאת
יעקב לוי, נשיא	הלשון והתרבות העברית בקהילת
מאיר לוי, גזבר	ישראל באמריקה.
אריה דשכסקי	תהא השנה שנת בנין ויצירה,
אבא אבנד	שלום ורווחה לעמנו היושב
סגני נשיאות	בציון ובכל אתר ואתר

פילדלפיה

חבורה של נאמני התנועה העברית בפילדלפיה רבתי, מברכת
 בזה את הירחון „בצרון“, סופריו וקוראיו בברכת
 שנת שלום בעולם — אמן.

ד"ר יוסף לוויצקי	אבא אבנד
יצחק לאשעיר	דוד אלשער
ד"ר יוסף מרגלית—גורדון	סימון בריקלין
ד"ר טשרלס סאס, דאָווער, דיילבר	ד"ר אלעזר גואלמן
זאב סוסמאן	הרב דוד גולדשטיין
דוד סקאראטון	משה דוב
הרב מקסוול פארבער	שמואל הירשי
הרב לואיס פאריס	היכל „הר ציון“ בווינפילד
בנימין פעטלוק	מנדל המלמן
יעקב צוזמר	ד"ר חיים הרריס
הרב יהושע קאהן, טרענטאן	חיים וויזלמן
חיים ראָזין	מאיר וויטצל
יצחק ראָזין	ד"ר זאב חומסקי
דוב רובין	לזכרון הררי טשאברו, ע"ה
ארטור רייכמן	הרב אליהו טשאררי
ד"ר פינחס שוב	המרכו היהודי בגרמנטאון
ישראל שור	הרב צבי לדרברג
צבי שטייניג	מאיר לוויין
שמואל שיממעל	

Use the Pleasant Laxative

Ex-Lax is the laxative you enjoy taking. Tastes like delicious chocolate, and gives thorough relief gently and comfortably. Ex-Lax is America's biggest selling laxative—used for over 50 years.

Buy the Economy 83c size

Save as much as 61c

Also available in 39c and 18c sizes

When Nature "forgets"... remember

EX-LAX

THE CHOCOLATED LAXATIVE

A TREASURY OF JUDAISM

By Dr. Philip Birnbaum

הספר מגיש לכל אדם מישראל את דעת היהדות בת-הדורות בלשון אנגלית צלולה וברורה אשר ירוץ בה כל קורא. החיבור הזה שנתפרסם לתהילה יעשה עליך רושם בליימחה ויסייע לגידולם והתפתחותם הרוחנית של צאצאייך. "אוצר היהדות" של ד"ר בירנבוים הוא ספר-חובה בכל בית יהודי. זהו ספר לימוד מצוין שאין לו חבר לבוגרים ולבני הנעורים.

המחיר \$5.00

HEBREW PUBLISHING CO.

79 Delancey St. New York 2, N. Y.

Greetings From . . .

Monarch Provision Co.
920 W. Fulton St.
Chicago, Ill.

Greetings From . . .

THE
G. M. McKelvey Co.
210-226 West Federal St.

Greetings From . . .

Chin's Pagoda
Restaurant, Inc
2092 Lee Road
Cleveland Heights 18, Ohio

Morris Letter Service

519 Center St.

Tenth Street Hardware

620 Tenth St.

Evangeline Funeral

Home, Inc.

New Iberia, La.

Greetings From . . .

White Glass Co.
315 Eau Claire St.
Eau Claire, Wis.

Greetings From . . .

Russ Bender
Beauty Shop
517 E. Henry Clay
Milwaukee, Wis.

Greetings From . . .

CHECKER CAB CO.
2124 St. Marys Ave.

Morris J. Larsen

235 Wilson St.

Walter W. Schultz

18119 Torrence Ave.

Greetings From . . .

Dr. Harry Wechsler
737 Park Ave.
New York City

Greetings From . . .

A World Famous Landmark
The Occidental
Where Statesmen Dine
Next to the Willard Hotel

Kenin & Posner
16 Court Street
Brooklyn, N. Y.

Dr. Philip L. Salzberg
80 Hanson Place
Brooklyn, N. Y.

LO 7-6100

LEWIS

"Everything beautiful for
the Home"
Gifts - Occasional Furniture,
Lamps, Pictures, Lamp
Shades Made to Order.
Dinnerware, Crystalware,
Silverware, Luggage,
Bar Mart.
148 Dyckman St.
New York

Published monthly by Bitzaron, Inc., 1141 Broadway, New York 1, N. Y. (except Feb. - March, May - June, Nov. - Dec., when published bi-monthly, and July and August when not published). Profs. N. Glatzer, Simon Halkin (Israel), Prof. Harry A. Wolfson, Editors; Dr. Maurice E. Chernowitz, Managing Editor. Annual subscription, payable in advance: \$7.00 per year; foreign, \$8.00. To members of the Armed Forces half rate. Second class postage paid at New York, N. Y. Copyright 1961, by Bitzaron, Inc. All rights reserved. Opinions expressed in the articles of Bitzaron represent the opinions of the authors and not necessarily reflect those of the editors and publishers. Subscriptions are automatically renewed unless we are notified otherwise.

בַּצְרוּן

נומד על-ידי חיים משרנוביץ (רב צעיר) ז"ל

שנה כ"ג (כרך מ"ה) תשרי-חשון, תשכ"ב חוברת א' (226)

הַהִפְכָּה הַסּוּרִית

מאת יצחק עברי

ההפיכה בסוריה הטילה רעש גדול בעולם ועוררה כמה פירושים אופטימיים ביותר על "שינוי מצבה המדיני והאסטרטגי של ישראל". אולם, התבוננות זהירה ומחושבת במצב שנוצר תוכיח, כי ככל שהמצב משתנה כן הוא חוזר לקדמותו, כפתגם הידוע.

אין להכחיש את העובדה שחלומו של נאצר על קע"ם שתכלול את כל עמי ערב היה לא, ושמבחינת כבודו ותהילתו כמנהיג-כל-ערבי נפגע נאצר פגיעה קשה, אבל כל הסבור שנתמעטה הסכנה הצבאית הערבית הנשקפת לישראל, או שנתמעטו אויביה — אינו אלא טועה. לא יצאו ימים מרובים אחרי הצלחת ההפיכה בסוריה וראש המטה הכללי הישראלי, רב-אלוף צבי צור, הכריז במעמד מסויים: "חלילה לנו להשלות את עצמנו ולחשוב, כי האיום הערבי סר מעל גבולנו בימי פירוקה של קע"ם. תהליכי ההתעצמות של מדינות ערב לא ייפסקו... יהיה הפירוד בין מדינות ערב גדול ככל שיהיה, עדיין הן מוכנות להתלכד תמיד בשנאתן לישראל".

יתר על כן, ראש המטה הישראלי אף הוסיף באותו מעמד: "יש מקום אחד שקיימת בו סכנה של החמרת המצב — גבולות המדינה. ככל שהיתה התקופה האחרונה על הגבול תקופה שקטה יחסית, הרי מעולם לא היה הגבול שקט לחלוטין... עתה קיימת האפשרות כי בכל עת חולשה יפנו שכנינו את ההתמודדות ביניהם אל גבולות ישראל, לשם "הוכחת גבורתם"... גירסה זו של מסקנות מצריות, ואולי גם סוריות, אפשריות בעתיד הקרוב מתקבלת גם על דעתם של עתונים בריטיים מכובדים כ"טיימס" הלונדוני ו"דיילי טלגרף", שהאיצו בהן,

בממשלות המערב, לספק לישראל נשק-מגן חדיש, בייחוד נשק נגד טנקים ונגד מטוסי סילון, כדי לעמוד בפני התקפת פתע של חילות ערב המצויידיים בנשק סובייטי למכביר.

העתונות האנגלית אף העלתה את הסברה המבוססת, שאספקת הנשק הסובייטית הבלתי-פוסקת למדינות ערב נעשית בממדים גדולים כל כך, שקרוב לודאי, כי מוסקבה רואה את המדינות האלה כמצבר-נשק ענקי אחד לשעת-חירום לצרכי הצבא האדום בעצמו. מבחינה זו ודאי שלא חל שינוי במגמות הסובייטיות, ולא עוד אלא שהרוסים יכולים להיות מרוצים מ"קיצוץ כנפיו" של נאצר, שבזמן האחרון החל בועט במטיביו הרוסיים ולהעלות חרונם בקידות שהחל מחווה לצד המערב, ובתפיסתו הוא של ה"סוציאליזם הערבי", שהוא אומר להנהיג בארצו.

ואמנם, אם חבלה קשה אין כאן, קיצוץ כנפים יש כאן ואף פגיעה בכבוד, שלא על נקלה יירפא נאצר ממנה. למרות מה שידע נאצר — כדרכו בעבר הקרוב — להיסוג בצורה האליגנטית ביותר, וגם "קרא דורר" לסורים מאחר שלא עצר כוח להחזיקם בבית-כלאו או להתגבר עליהם ביד חזקה, הרי העובדה במקומה עומדת, שחלומו על איחוד מדינות ערב תחת דגל הרפובליקה שלו ובהנהגתו האישית, התנדף ונמוג כעשן.

מאידך גיסא, עובדה היא, כי סוריה היתה למעמסה למצרים מראשית בריאתו של האיחוד המצרי-סורי, מעמסה כספית וכלכלית, שקשה היה לה לרפובליקה המצרית הצעירה לעמוד בה. שני גורמים הניעו את נאצר, בשנת 1958, להסכים לרעיון האיחוד ולהכריז עליו: א) התקווה כי זהו צעד ראשון בדרך לסיפוחים נוספים במסווה האיחוד הערבי: תחילה — סיפוח של ממלכת הירדן, ואחרי כן — סיפוח הלבנון, ואולי גם עיראק, ולבסוף — נסיכויות מפרץ פוואיית, עשירות הנפט; ב) הפחד, כי הנה תפרוץ בסוריה הפיכה קומוניסטית וברית המועצות תיתן למנהיג הקומוניסטים הסוריים, באקדאש, לבוא ולשלוט על מדינה ערבית קומוניסטית, שתקח ממצרים את משפט הבכורה במוסקבה ותבטל את סיכויי האיחוד הערבי תחת דגל מצרים.

במשך שלוש השנים ומחצית השנה שעברו נתברר לו לנאצר, כי התקווה של סעיף א' נתבדתה בשל שתי עובדות מוצקות: מדינת-ישראל וממלכת הירדן עומדות לשטן בדרכה, ומפרידות בינה ובין מצרים הפרדה גיאוגרפית וצבאית; המלך חוסיין אינו "נמר של נייר", כי אם חייל אמיץ המוכן ללחום על כתרו ועל שלטונו, וכל הקשרים, הרציחות וההתירוות בחצר-המלכות ובלגיון הערבי לא רערו מעמדו לחלוטין. אשר לפחד כי תפרוץ בסוריה הפיכה קומוניסטית, פחד זה בטל מיום שנאסרה המפלגה הקומוניסטית בארץ זו. אגב, נאצר נוכח לדעת, בינתיים, כי גם השליטים החדשים של סוריה, עם קוזבארי בראשם, אינם שואפים צילו של באקדאש ולא ירשו לו לשוב לסוריה ולקומם הריסות מפלגתו. כללו של דבר, הסכנה שקציני סוריה, שהיו המניעים הראשיים להפיכה, ייהפכו לשמשו של באקדאש, אינה יותר גדולה מהסכנה שאילו מקציני מצרים ייהפכו למשרתיה

הגלויים של מוסקבה ויבעטו בשלטונו של נאצר, דבר שניקיטה כרושצ'וב עדיין לא נתייאש ממנו בחמש השנים האחרונות.

אך מכיוון שנוכח נאצר לדעת, כי לא יעצור כוח לשלוט בסוריה ביד חזקה, כפי שעשה תחילה באמצעות ראש הבולשת סראג' ואחר כך באמצעות ידידו ראש-המטה המצרי גנראל עמר, ומכיוון שחשש מבוא בריב דמים עם סוריה ואף היסוזה את חששו זה באמירה האבירית, כי הוא לא יתן יד למלחמת-אחים ערבית, הרי ממילא נתבטל הנימוק על הסכנה הקומוניסטית בסוריה, והוא הגיע לכלל המסקנה, כי "לא עליו המלאכה לגמור". יתר על כן, ממשלת קובארי הנוכחית היא יותר שמרנית, מבחינה כלכלית וסוציאלית, מאיזו ממשלה מצרית שהיא, מיום שהצליחה הפיכת הקצינים במצרים והמלך פארוק הודח מכסאו.

אולם, מאידך גיסא, טעות גמורה היא לחשוב, כי "הסוציאליזם הערבי" והתיקונים החברתיים של נאצר הם שהיו המניע העיקרי להפיכה בסוריה, כפי שטען זה לא כבר בטלוויזיה ד. פרץ, אחד הסוציולוגים האמריקנים הצעירים, הרואה עצמו כמומחה אובייקטיבי ביותר, בשל מזיגה משונה שבו: הוא חס על פליטי ערב וטוען שאינו אנטי-ישראלי, שהרי יהודי הוא, אך בו בזמן הוא רואה עצמו פוסק אחרון בענייני צדק ויושר. נכון הדבר, כי תיקונו האחרונים של נאצר פגעו במעמד בעלי הנכסים בסוריה, אך לא הם, כי אם הקצונה היא שהניפה את דגל ההפיכה נגד נאצר, והקצונה הסורית, כמו הקצונה המצרית — לא מבית עשירים יצאה רובה לשלוט, כי אם מבית המעמד הבינוני הזעיר והנמוך. מה שהניע את הקצונה הסורית למרוד הוא קיפוחם של הקצינים הסורים והחלפתם בקציני מצרים בכל עמדה ועמדה אחראית. מבחינה זו היה סילוקו של סראג' מהשלטון הסורי, והעלאתו המדומה בדרגה, למעלת סגן-נשיא של קע"ם, רק צעד אחרון בשלשלת ההתעללות בסורים ובתנועה הלאומית, הותיקה והמכובדת כתנועה פאן-ערבית, מחברתה המצרית. יתר על כן, הסורים קדמו למצרים לא רק בתולדות הלאומנות הערבית, שדמשק היתה עריסתה, אלא גם במגמת הנהגתו של "סוציאליזם ערבי": אכראם הוראני, מנהיגה של מפלגת "אל-בעת" הסורית, שפורקה על ידי נאצר, ביקש להנהיג תיקונים חברתיים, הדומים הרבה לאלו שנאצר מנהיג עכשיו במצרים, אלא שתיקונים אלה לא היו מכוונים לנצל את סוריה לטובת מצרים, ולכן דחה אותן נאצר ואף הרחיק את חוראני בשתי ידיים, אף כי חוראני סייע הרבה לסראג' להסגיר את סוריה ולהפקיד את עצמאותה בידי נאצר, בשנת האיחוד, 1958.

זאת ועוד אחרת. קציני מצרים וחיליה בטוחים בעליגותם על הצבא המצרי, ועצם העובדה שהם נעשו ל"חיללים ממדרגה שנייה" היתה בלתי ניסבלת בעיניהם. כללו של דבר, היחס השרירותי של נאצר לקצינים הסורים, שביקשו לשרתו כמפקדי צבא של סוריה מאוחדת עם מצרים, ולא כפופה לה ולקציניה, היה בעוכריו של נאצר לא-פחות מהיחס השרירותי למדינאיה של סוריה, שהכניסו צווארם בעולו בעטיין של סיסמאות כוזבות. אכן, "היושר הערבי" של נאצר התגלה כיושר של רודן מצרי.

אך ריב פנימי זה במחנה הערבי אינו מפחית כלל ועיקר משנאתם של קציני סוריה לישראל, ומסכנת הצבא הסורי בגבולה הצפוני, שבו יש לסורים עדיפות טופוגראפית וטכסית ביכרת. יתר על כן, גם אם לא נקבל את הגירסה שנאצר מתון מהסורים בהשקפותיו על מדינת ישראל, הרי ברור, כי גורם אחד שנעדר קודם: הצורך במירוץ התחרות הדדי ביניהם — מי ומי יותר פטריוטי ויותר תוקפני כלפי ישראל? — הוא עכשיו גורם רציני, העליל להניע את זה או את זה להרפתקאות-גבול.

צד אחר במירוץ-התחרות הפטריוטי בין סוריה החדשה ובין מצרים של נאצר נתגלה מקץ שבועיים בלבד לפרוץ ההפיכה בדמשק: ממשלת קוּבארי כבר הכריזה על תכנית בת י"ד סעיפים לכינון פדראציה של מדינות ערב, כאלטרנטיבה לחלום האיחוד עם מצרים שלא עלה יפה, וכאמצעי לבלימת מזימות נוספות של נאצר בדרך הסיפוח של ארצות ערביות למצרים ונטילת חירותן. והנה, ייתכן, כי גם התכנית הסורית החדשה אינה קרובה למימוש וכל-כולה באה לעשות רושם תעמולתי בעיקר. אבל אין להתעלם מזה כי הרעיון על פדראציה של מדינות ערביות הקשורות קשרים רופפים והשואפות לאיחוד כלכלי, מדיני וצבאי מודרג, הוא רעיון יותר מעשי ויותר נבון מהרעיון הפזיז על האיחוד המצרי-סורי, שהיה רעיון-נפל מראשיתו.

זו אף זו: אין הממשלה הסורית החדשה מסתפקת בתכניות מדיניות בלבד אלא כבר ניגשה להגדיל צבאה ולהאדירו, אין צורך להסיף, כי צבא זה אינו מיועד ללחום נגד נאצר, שכבר גילה לעין-כל, כי אינו אץ ללחום נגד צבא סוריה אפילו בצורתו הנוכחית, אלא — נגד ישראל. מכאן שהריווח שהרוויחה מדינת ישראל מביטול המצרי העליון על חילות סוריה — ריווח מסופק וארעי הוא. ואם לנוק המדיני שנגרם לשמו של השליט המצרי, כבר ראינו לא פעם, ובפרט בימי מסע סיני ופרשת סואץ, כיצד הוא יודע להתאושש חישמהר מכל פגיעה קשה בכבודו ולהכריז — בכל עת ובכל שעה שהדבר נראה לו פדאי — כי כל טיפה של רוק הפוגעת בו אינה אלא טיפה של גשם.

אכן, אם הסורים העיזו וגם הצליחו במשימתם לפרוק עולו של נאצר, הרי אמריקה היתה רחוקה תכלית הריחוק מכל כוונה לפגוע בנאצר בצר לו. למרות מה שהוברר למזכירות-המדינה מראשית המאורעות, כי המהפכנים הם קצינים שמרניים ולא אנשי שמאל, וכי הם שואפים לחדש את צורת הממשל הפרלמנטארי, לא נזרזה ואשינגטון להפיר בממשלת דמשק אלא לאחר שנתן נאצר היתר מפורש לכך, בהכריזו כי הוא "מוותר" על כל התנגדות לכינון המדינה הסורית המחודשת. גם האפשרות, כי סוריה החדשה תהא קצת יותר קרובה למערב בפירוש ה"נייטרא-ליזם" שלה מאשר קע"ם של נאצר, לא קסמה למזכירות-המדינה במידה מספקת כדי לזרזה להכרה רשמית. אם נכונה ההנחה, כי מתינות יתרה זו של ואשינגטון, ומתן האפשרות למוסקבה ולמדינות אחרות מהגוש המזרחי להקדימה, עוררו הרגשת סיפוק אצל נאצר (כפי שהודיע "טיים"), הרי עדיין ראוי לברר, אם הרגשת סיפוק זו שקולה כנגד הרגשות האכזבה שנתעוררו בדמשק לרגל ההשהייה

היתרה. פרט זה לא היה חשוב כשלעצמו אלמלא שימש כציון כיוון כללי לבאות. גם אם קשה להוציא טעות מלב המאמינים בנאצר כגורם מייצב במזרח התיכון, בפרט בשעת מתיחות בינלאומית חמורה כל-כך כבשעה הנוכחית, הרי אי אפשר שלא להזהיר שוב ושוב מפני כל מגמה של הישענות על משענת קנה רצוץ זה, ומפני סכנה של ויתורים מיותרים ואף מוזיקים לשליט, שעיקר כוחו בהעמדת פנים ובפיזור הבטחות כוזבות לכל הצדדים תוך כדי הנחה שלו, שאפילו אם יאמינו למחציתן — סופם להיות מרומים.

המישגה במדיניות-החוץ האמריקנית, שנעשה בימי סיני וסואץ, כמישגה שנעשה בימי ההפיכה הראשונים בקובה, אינו מאורע נבדל ומוגמר בפני עצמו, אלא עילה ראשונה הרת-תולדות רבות, שמאורעות חשובים אחרים משתלשלים ממנה. גם אם נכפור בהנחה, שיש לאישים השפעה מכרעת על עיצוב פני ההיסטוריה, נודה, כי ברגעים מסויימים בהיסטוריה הבדל גדול הוא בכך, אם בראש המחנה עומד האדם הנכון. וכן לא נוכל להכחיש, כי למאורעות בצפון אפריקה ולמשבר אלג'יר היו פנים אחרות לגמרי אלמלא נסתיימה פרשת סואץ כפי שנסתיימה. הוא הדין בנוגע לפרשת קובה ולמשבר בבראזיל, שבא סמוך לאחריו, על כל גילויי החתירה הקומוניסטית הנוכחית בשאר ארצות אמריקה הלאטינית. קברניטי עמי המערב יודעים עכשיו שמצבם אוסר עליהם להיות מפולגים בדעותיהם ובפעולותיהם אפילו לשעה קלה. הייגשו לבור את הבר מן הקש והתבן של הנייטראליסטים המדומים? אחרי ועידת בלגראד ואכזבותיה, לאור חידושן של ההתפוצצויות האטומיות הסובייטיות, נתגלו גם באמריקה סימנים ראשונים של אכזבה מרה מהנייטראליסטים המדומים האלה שאינם אלא סתגלנים חסרי מצפון ונטולי אהדה כלשהי לדימוקראטיות ולערכיהן, כל-שכן — לגורלן.

היסיקו הנשיא קנדי ועוזריו מסקנות מרחיקות לכת מלקח בלגראד? ואם כן הוא, התבוא התפכחות יתרה גם לגבי מדיניות המזרח הקרוב האמריקנית, ומקומה של ישראל באיזור זה? אמנם המזרח הקרוב כמעט נשכח מלב בימי משבר ברלין וסכנותיו. אבל זה דרכה של המדיניות הבינלאומית, שחליפות ותמורות מתמידות טבועות בה לפי עצם מהותה.

ספרותה של יהדות רוסיה הסובייטית

מאת ג. קרפל

א.

לא מעט, ואפילו הרבה, שמענו במשך כל הימים והשנים על היצירה העברית והיידיית ברוסיה הסובייטית, היינו מאז המהפכה (1917) ואילך. ידענו באיזה תנאים ומסיבות נרקמת מסכת יצירה זו של עמנו בשתי הלשונות. אכן, גם הרוסית היתה לשון ביטוייה של יהדות זו. אולם מאז המהפכה ודאי שלא היו כשתי הלשונות, עברית ויידיש, לשונות מיוחדות לעמנו ועל כן הענין הרב בתחום היצירה בשתייהן גם יחד, וביחוד שלרוב לא הגיעה יצירה זו, על שתי הלשונותיה, לתחום ידיעת היהודים שמחוץ לרוסיה הסובייטית. ידענו ואף ידענו מהו השוט המוגף לא רק על העברית אלא גם על היצירה ביידיש. ברם כל ידיעותינו אלה מחזירות לעומת הידע העצום המוענק עתה לרבים בצורת הספר שהופיע זה עתה והמסכם בדרך של ביבליוגרפיה את כלל היצירה היהודית ברוסיה הסובייטית בשנות 1917—1960*).

לכאורה, רשימה ביבליוגרפית לפנינו מכל הפירסומים בשתי הלשונות, שראו אור ברוסיה הסובייטית בתקופה הנידונה, לרבות — וזה ניתן בעברית בלבד במבואו של סלוצקי — פירסומים של סופרי רוסיה שנדפסו מחוצה לה (ארץ ישראל, פולין, ארצות הברית ועוד). ברם מעודי, וכותב טורים אלה מצוי במקצת אצל ספרי ביבליוגרפיה, לא זעזעני כל כך ספר ביבליוגרפי כמות ספר זה, שהפכתי והפכתי בו ימים רבים וכל עיון בו נהפך לי לעיון במגילת-איכה-ואיבה כאחד. וסמל גדול הוא שהספר שלפנינו הופיע בדיוק אצלנו בשבוע שבו התחיל לצאת ברוסיה כתב עת ביידיש, לאחר הפסקה של שלוש עשרה שנה.

לא הרי העברית כהרי יידיש ברוסיה הסובייטית. בעברית יצאו ספרים, עתונים וכתבי עת בשנים הראשונות עד שנפסקו לחלוטין. הגזירה מידי הייב-סקציה, זכרה לשמצה, דרשה (ביולי 1919) במבורר ובפירוש מכל מנהלי בתי הדפוס: „להודיע למחלקת ההנהלה על כל היצירות הנדפסות, השייכות לפי כיוונן ותכנן להסתדרויות ציוניות וקלריקליות, להפסיק את הוצאתן של הוצאות

---

* פירסומים יהודיים בברית המועצות: 1917—1960. רשימות ביבליוגרפיות. לוקטו וסודרו בידי י. י. כהן, בעזרת מ. פייקאו, בצירוף מבואות מאת י. סלוצקי וח. שמרוק. ירושלים, החברה ההיסטורית הישראלית, תשכ"א. 144 ; 510 עמ'.

כאלה לאור ולהחרימן". מכאן שגזירה זו פגעה קודם כל וראשונה בעברית, מה שאין כן יידיש, שהועלתה לדרגתה של שפה רשמית של היהודים והתחילו יוצאים בה, החל מעתונים יומיים עד לספרי ילדים. ברם גם לשון לגיטימית זו שילמה ביוקר חלף "רשמיותה" — היא שימטה מעצמה את הדבר היקר ביותר של האדם: את חירותה. היא הפכה כלי מבע של ספרות כפויה — ואת זאת מראה לנו בחוש ובעליל הספר שלפנינו.

ב.

והרי דבר הוא: מכירים אנו את ספרותם של יהודי רוסיה מראשית הימים, הן זו בעברית והן זו ביידיש (על ספרות יהודית-רוסית איננו מייחדים דיבורנו, לפי שגם הספר אינו עוסק בכך, אף שבנספח נמסרת לנו רשימת העתונים וכתבי העת היהודיים ברוסית). מצויים אנו אצל כל סוגי הספרות בשתי הלשונות: בעברית — ספרות רבנית, חסידית, ספרי השכלה, מדע וספרות יפה על סעיפיה; ביידיש — ספרות קודש, ספרות יפה, ספרות מדעית פופולארית וכו' וכן עתונות מסועפת בשתי הלשונות לכל התנועות הציבוריות והחברתיות שתססו ביהודי רוסיה, בעיקר מהמאה התשע עשרה ואילך.

ומדגישים אנו ידע זה, שאי אתה עומד על ענינו של הספר שלפניך בלא לשוות לנגדך תמיד בכל שעה ובכל רגע, תרומתה של יהדות רוסיה עד 1917. למותר לפרט כאן שמות של סופרים או של ספרים — שכל עצמם וכולם ממחישים את האמור ועד היום אנו חיים ויונקים מספרות זו, ועדיין נכוננו לה דורות מרובים של קיום.

העברית ברוסיה הסובייטית — זוהי הבעיה הכאובה ביותר לא רק של יהדות רוסיה אלא של כלל יהדות העולם. מעברית זו שברוסיה, על כל סוגי גילוייה, ניוונו עולם ומלאו במשך דורות מרובים. ברם, בעטיים של הקומוניסטים היהודים, שרק זמן קצר לפני כן היו יוצאי תנועות יהודיות סוציאליסטיות ואף ציוניות, לרבות עבריות, גזרו על העברית, שהיא בת לוייה לקונטרריבולוציה, ועל כן לשון ריאקציונית שמותר לרדפה עד חרמה. אפשר וגם אילולי הקומוניסטים היהודיים היתה יוצאת גזירה זו מלפני השליט. אולם אותם אחינו בני ישראל, שדבקו בקומוניזם, עלו בקנאותם המופרזת על הרוסים ולא מקרה הוא שבראשי הייבסקציה היו, לבשתנו וכלימתנו, מורים וסופרים עבריים לשעבר (מרזין ומשה ליטבקוב. וסיפר סמוך לפטירתו ר' בן ציון כ"ץ, עורכו של "הזמן", על השתתפותו של ליטבקוב ב"הזמן"). אלה הם, שהפקיחו עיני הרוסים על הסכנה הצפויה כביכול מהלשון העברית ועל כן ככל שיקדימו הכחדתה מקרב יהודי רוסיה כן יעצם המשטר הסובייטי.

והיה בכך הגיון פזה: העברית היא לשון מולדת של התנועה הלאומית והציונית. זוהי כמובן אמת לאמיתה. מראשית הימים היתה העברית בת לוייה הנאמנה ביותר לשתי תנועות אלה ואף מעצם טבעה היתה הורתן של שתי תנועות אלה. מעולם לא היתה העברית כלי שרת לתורות אנטי לאומיות (היה יוצא מן

הפלל אחד: העתון "האמת" של א. ש. ליברמן והמשכו בימינו: הספרות הקומר-ניסטית בארץ ישראל ובמדינת ישראל). ברם כוונת ומסולפת היתה מסקנתם של חסידי הקומוניזם ברחוב העברי: הציונות היא תנועה אנטי מהפכנית, כלומר אנטי-רוסית, שעל כן היא משמשת את בריטניה, האויב מספר אחד בימים ההם, לרוסיה. מכאן אך כפסע למסקנה הסופית של הייבסקים: לקצץ בשרשים, כלומר בעברית.

קיצוץ זה ואיסור העברית לא בבת אחת יצאו לכלל פועל. בהדרגה שיטתית הוצרו צעדי העברית עד שנאסרה לחלוטין ונותרה אך ללוחות שנה בלבד — ואף אלה בשנים האחרונות אך בכתב-יד. וכך אני למדים על "מעשה היסטורי" זה, מספרנו, שבמשך שנת 1919 נפסקה הדפסתם של ספרים עבריים בכל פינות רוסיה, שבהן שלטו הסובייטים. אכן הפקודה אסרה אך ספרות ציונית וקלריקאלית ולא פירשה בשם הלשון. אולם הכל יודעים שאין כעברית המבטאת כיוונים ציונים ו"קלריקאליים". מכאן מצינו שכל ספר עברי נאסר וכל בתי הדפוס העבריים, שהיו מצויים בשפע ברוסיה, (ובתי דפוס אלה הרי הספיקו ספרים עבריים לכל תפוצות הגולה), הועברו עתה לייבסקציה. הסופרים העברים החלו לצאת מרוסיה, מחוץ לשרידיים אחרונים שנותרו שם ודעכו במצוקות חמריות ונפשיות (באלה בין היתר: המשורר יה"ל, ל. רבינוביץ, אחרון עורכי "המליץ", ועוד ועוד, מחוץ למשמרת צעירה של משוררים וסופרים עברים שקמה באותם הימים). מפורסמת ביותר היא קבוצת הסופרים העברים בראשותו של ביאליק, שיצאה את רוסיה ביוני 1921 לקושטה. היא היציאה שחתמה את פרקי הזוהר של הספרות העברית ברוסיה בזמן החדש.

ג.

ואכן, היה נסיון-נפל, שבודאי תוהה עליו עתה בעליו, הלא הוא הנסיון של אליעזר שטיינמן להוציא בתרע"ט (1919) חוברת צנומה בשם: "הקומוניסט העברי" (חוברת זו היא עתה יקרת המציאות ונדפסה מחדש ב"אורלוגין" מס' 5, 1952, עמ' 311—316). ואף כאן מנסה שטיינמן להתריע על זיווג משונה זה של "כל המתחסדים ומוגי הלב, אשר קשרו גורל התרבות העברית העתיקה והמלאה כוחות עוז, הגאונית ושואפת לדרור, עם מעמד בורגנים, בעלי זרוע, מנצלים ועושקים". ברם גם זה היה ללא הועיל ואף שטיינמן עצמו יצא את רוסיה וזכורים עדיין מאמריו בימי משפט פראג, שקשה למצוא כמותם, לעוז ביטוי, על הסתאבותו של המשטר הטוטליטארי.

לאחר כך מתחילים הנסיונות של המשמרת הצעירה בספרות העברית להוציא קבצים ולפרסם בהם מעט מזער מהמצוי במגירותיהם. אולם אף זה עלה במאמצים נואשים עד שנאלצה אותה קבוצה להפליג להדפסה לגרמניה, לברלין, לפי ששום בית דפוס בכל רחבי רוסיה לא ניאות להסתפן במעשה "קונטרריבולוציונרי" כזה. לא הועילה אף כאן "הדבקות האורגאנית, הלנינית את האוקטובר", שעל כן היה פסול ואסור הלבוש העברי. מאז ואילך נאלצו הסופרים והמשוררים העברים לשלוח

בדרכים-לא־דרכים את יצירותיהם לחוץ לארץ ואלה היו נדפסים אם בארץ ישראל ("דבר", "כתובים") ואם בארצות הברית ("הדואר").

פרקים דרמטיים בטראגיותם הם פרקי גסיסתה של הספרות העברית ברוסיה הסובייטית, ואי העט שיספר על כך. כאן לפנינו החומר היבש גרידא, המוביל אותנו מן השפע שבשנים הראשונות עד לגסיסה ההדרגתית ואתה — קיצה של הספרות העברית ברוסיה הסובייטית. צילום הלוח לשנת תש"ך, הניתן בעמ' 20 ממחיש את עוצם חורבנה של ספרות מפוארת עברית ברוסיה במשך כמה דורות, שעל כן הוא לוח בכתב יד.

ד.

שונה היה גורל הלשון האחרת של יהדות רוסיה — יידיש, שהותרה לבוא בקהל. בדין מציין המקדים, ש"עד לחיסולים, בסוף 1948, היתה יהדות רוסיה הקיבוץ היחיד בתולדות ישראל בזמן החדש, שכמעט כל עשייתו הציבורית והתרבותית באה על ביטוייה ביידיש בלבד". אכן צורתו ודמותו של ביטוי זה דומות היו, כמובן מעצמו ומאליו בתחומו של משטר זה, לכל הביטויים בשאר הלשונות ובעיקר כמובן ברוסית. משום כך נוסף לאותו פסוק של המקדים את השני, שבלעדו לא יובן הראשון כל צרכו: מעולם לא היתה יהדות בשום ארץ ולשון כה משוללת ביטוי מזה ומעולם לא היה ביטוי כה מסולף כמות זה ביידיש מזה, שעל כן היתה זו ספרות כפויה וכלל וכלל לא בהתאם לצרכיה הנפשיים של יהדות גדולה ועתירת שרשים כיהדות רוסיה.

אמת, גם הספרות הרוסית ניתנת להיכלל בדרך כלל באותו כלל הנזכר לעיל, שהרי כאלה כן אלה לא כתבו ולא הוציאו בדפוס אלא את שנוח ל"שררה". וגברה על כל הסופרים והמחברים אחת הפקודות הראשונות, שיצאה בזמנה של לנין עצמו, שלפיה אין יוצא שום דבר דפוס המתנגד להפיכת אוקטובר, שעל כן נאמר באותה פקודה: "בחברה הסוציאליסטית הסובייטית, שבה אמצעי הייצור של דברים שבדפוס הם בבעלות ממלכתית או ציבורית — טבועה המו"לות בחותם לאומי כללי, והיא פועלת בתיאום גמור עם האינטרסים של המדינה והעם ומודרכת על ידי המדיניות של המפלגה הקומוניסטית והמדינה הסובייטית".

ואף על פי כן גורל מיוחד לה ליידיש בתחום לגיטימי זה ובתחום הגזירה הכללית, שכן אנו למדים מכאן, כיצד נעשו נסיונות להצר צעדי יידיש, לפי שהיא לשונו של מיעוט לאומי ואין בלשון זו כדי משיכת המונים לאידיאולוגיה הקומוניסטית — והרי זוהי המטרה הראשונה והאחרונה של כל פירסום בדפוס והוא קנה המידה הנצחי ל"כדאיותו" של כל פירסום ופירסום. ואף זאת אני למדים כי פירסומי יידיש היו נפסקים כבר ב-1941, אילולי הקמתו של הועד האנטי פשיסטי היהודי, שכל עצמו וכולו היה למטרת תעמולה במלחמה.

מכאן שאף הכרה רשמית זו ביידיש היתה כרוכה תמיד בהגבלות וחרב דמוקלס היתה מרחפת עליה תמיד, שעל כן היתה זו לשון של מיעוט לאומי ומשום כך היתה שרויה תמיד בצילה של לשון המדינה. ברם לא יובנו הדברים כל צרכם

ללא עיון מדוקדק בטיבם של דברי הדופס עצמם (ולפנינו בפעם הראשונה רשימתם בשלימות האפשרות) במידה שניתן הדבר להיעשות מחוץ לתחומיה של רוסיה הסובייטית. וזאת לדעת, שלא מעטים מפירסומים אלה הם יקרי המציאות וספק אם נשמרו בשלימותם גם ברוסיה הסובייטית, שכן ה"טיהורים" פגעו גם בדברי הדפוס.

תופעה שכיחה היא ברוסיה ש"ספרי פסול", כלומר שנמצאו לאחר הופעתם והם אינם "מאה אחוז" לרוח ה"שררה", הם בבל ייראה ובבל ימצא. וכך אירע למשל בימי אחד ה"טיהורים" בשנות השלושים, שבהם מודיעים במבוא לרשימה ביבליוגרפית לשנת 1934 כדברים האלה: "בדיון על ייצור ספרים בידיש בשנת 1934 אין להתעלם מהסטיות האידיאולוגיות החמורות, שחלו בחזית זו עם הוצאת הקונטרבאנדה הטרוצקיסטית האנטי־מהפכנית כגון: (כאן מפורטים כמה ספרים לדוגמה, "למען יראו וידעו")." הספרים ואלה לא נרשמו בגוף הביבליוגרפיה ולא הובאו בחשבון הסטטיסטי שבסוף הספר, לאמור: אינם קיימים כלל ועיקר.

כאן מעריכים את הפירסומים בידיש במשך השנים 1917—1959 ל־7500. למען הבן מספר זה לאשורו יש להקביל מספר הפירסומים העבריים במדינת ישראל במשך שנה אחת בלבד (כארבעה־חמישה ספרים ליום בממוצע) רק אז נבין משמעותו המלאה של מספר זה של פירסומים בלשון לגיטימית אחת של עם בן כמה מיליונים.

ה.

מענינים ביותר הם הנתונים על המו"לות הידית ותולדותיה ברוסיה הסובייטית. בשנים הראשונות עדיין שולטים בשוק מו"לים ציבוריים ופרטיים. ברם על השתלטותה המוחלטת של המפלגה הקומוניסטית ואתה הייבסקציה ברחוב היהודי, מתחסלת מו"לות זו ובמקומה באה מו"לות רשמית בעלת כיוון מסויים שאינו מכיר ואינו מתיר אחר ונוגד לו. בד בבד מתחיל לעלות מספר הפירסומים הקומוניסטיים ומתמעטים האחרים עד שהם מתחסלים לחלוטין. המפלגות מתחסלות ואתן כל פירסומיהן המרובים בשנים הראשונות.

בשנות העשרים, היינו עד 1929, מסתמנת תקופת גיאות לספרות יידיש ולמו"לות שלה. הקו הרעיוני הוא אחיד, לאמור, "פרולטרין" ומסגלים לו גדולים וקטנים, סופרים, משוררים ומלומדים. חוזרים סופרים מהגרים מחוץ לארץ (ברגלסון, דר נסתר, פ. מארקיש, מ. קולבאק ואחרים) ואף מארץ ישראל (ד. הופשטיין). אלה מתקבלים ברוסיה בסבר פנים יפות ויצירותיהם מתפרסמות על ידי מו"לות רשמית ממשלתית. מכוונים יהודיים מדעיים מוקמים בקיוב, מוסקבה, חרקוב ועוד, וחוקרים יהודים מוציאים דברי מחקר לרוב, במידה שלפי אחד המסכמים, גדל באותן השנים ברוסיה הסובייטית מספר הפירסומים בידיש יותר מאשר בפולין וארה"ב גם יחד. ברם לא ארכו הימים ומו"לות זו התחילה מצטמצמת מהמחצית השנייה של שנות השלושים וגורם עיקר לכך כמובן ה"טיהורים", שהוציאו סופרים ועורכים רבים מכלל פעולה וכן שיתקו רבים אחרים שגאלמו דום. בד בבד חל תהליך דומה בחיסול הדרגתי של בתי הספר בידיש. הדברים הגיעו עד כדי הבעת דעה, שיותר

כדאי לתרגם יצירות יידיש מכתב יד לרוסית או לאוקראינית, שעל כן כה היו דבריו של עסקן תרבותי חשוב לאיציק פפר: „יהיה זה יעיל יותר לתרגם את חיבורי סופרי יידיש במישרים, מכתב היד שלהם לרוסית או לאוקראינית, לפי שהדור היהודי הצעיר אינו לומד בבתי ספר יהודיים ונוקק במידה פוחתת והולכת ליידיש כלשון דיבור. ואילו הדור הישן מבין יפה רוסית או אוקראינית. צעד זה יפתח גם אפשרויות גדולות יותר בפני הקורא הלא-יהודי, להכיר מקרוב את ספרות יידיש“. במקצת נשתנו פני הדברים בימי ראשית מלחמת העולם השנייה, כלומר בימי ברית היטלר וסטלין, שבהם נכבשו בידי הרוסים שטחים נרחבים, שבהם פעמו זה דורות חיים יהודיים על כל גילוייהם הספרותיים. דומה היה והנה מתווספים סופרים יידיים מהארצות הכבושות ועקב כך תתחיל פעילות ספרותית מוגברת. ברם פרצה מלחמת שני בני הברית ב-1941 והובישה כל תקוה לכך. אף שומעים אנו על חיסולו של סופר יידי מוכשר, זליג אקסלרוד, שבא לשטחים הכבושים בכוונה להדריך את האזרחים היהודים הסובייטיים החדשים ברוח הדרישות של המשטר לגבי חינוך יהודי. ואכן מיד קיבל „גמולו“ (גורה כמה חדשים לאחר ביקורו זה באשמת הפצת תעמולה לאומנית יהודית).

ו.

לאחר מלחמת העולם השנייה אנו שומעים על תכנית להוצאת ספרים ובהם: קובץ שירי ביאליק ביידיש וקובץ שירים של מ. ל. האלפרן, ברם בינתיים (המדובר בשנת 1946) אירע מאורע רב חשיבות בתולדות הספרות והתרבות ברוסיה הסובייטית — נאואו של ז'דאנוב (ספטמבר 1946), שעל ידו הושם קץ לליברליזציה שלאחר המלחמה והספרות הושמה בסד של המפלגה — במשמעות הצרה ביותר. נאואו של ז'דאנוב משמש מפנה בספרות יידיש ברוסיה והוא הנאום שגרם להתמעטות הדרגתית של ספרות יידיש עד חיסולה הגמור בנובמבר 1948.

פרשה טראגית היא פרשת חיסול זה לספרות יידיש ולכל מלה מודפסת ביידיש בשלהי 1948. לפנינו כאן תיאור מפורט לפרק עגום וקודר זה בתולדות יהודי רוסיה הסובייטית. נסגרו כל העתונים וה„אלמנכים“ היהודיים, הוצאות הספרים, ובכלל כל מוסדות החינוך והתרבות, לרבות התיאטרונים. מכאן הובילה הדרך לחיסולם של סופרים ואמנים, שרובם הגדול נעלם וגורלם לא נודע עד היום הזה. והמדובר — בסופרי יידיש, שהיו רובם ככולם נאמנים למשטר ומהם אף הצטיינו בנאמנות קנאית ביותר. רק ב-1956 הופיעה הידיעה המפורסמת שהודיעה בעולם על מסע רצחני זה נגד ספרות יידיש ויוצריה — הלא היא זו שנדפסה בעתון היידי הקומוניסטי „פאָלקסשטימע“. רק משם נודע בגלוי על חיסול שטני זה של סופרים חפים מפשע. לאחר מכן אף נתברר יום „מותם“, הוא 12 באוגוסט 1952, לאמור בו ביום נרצחו ברגלסון, הופשטיין, פ. מארקיש ואחרים.

לאחר נאום אחר, אף הוא נקודת מפנה בתולדות רוסיה בכלל ויהדות רוסיה בפרט, נאואו של חרושטשוב נגד פולחן סטלין, התחילו הריביזיה והתהייה לגבי סופרים אלה. ואף לאחר תהייה זו לא יצאו יצירותיהם במקורם אלא בתרגומים

לרוסית ולאוקראינית. רק בשנים האחרונות, היינו: 1960—1959 יצאו, כנראה לאחר הבקורת הקשה בעולם כולו על היחס ליידיש, ארבעה ספרים ביידיש (מבחר כתבים של שלום עליכם, פרץ ומנדלי וקובץ למלאת 25 שנים להכרות בירוביג'אן כחבל יהודי אוטונומי).

והוכחה בספרנו זה עובדה חשובה ביותר, לאמור, בשנת החיסול (1948) מילאה יידיש תפקיד נכבד בחייה של יהדות רוסיה, אפילו וקראי יידיש נתמעטו באותם הימים מהשיעור של הדור הקודם. הדברים מוכחים מנתונים לרוב המצויים כאן. מכאן שהטענה שהחיסול בא כביכול בשל מיעוט התענינותם של היהודים ביידיש אין לה שחר וכל עצמה לא באה אלא להטעות את הרבים. האמת היא אחרת: לאחר המלחמה נכללו בתחומיה של רוסיה הסובייטית שטחים, שבהם היתה אוכלוסיה יהודית משופעת מסורת יהודית, שאך זה ניתקו ממנה. וחשש המשטר הסובייטי שיידיש עשויה חלילה ללבות את „הנקודה היהודית“, ובדין, ועל כן יצא גזר הדין למוות.

ז.

ראוי הוא הספר שנהפוך ונהפוך בו, שכן לפנינו אספקלריה של שבט יהודי משופע נכסים רוחניים, בני דורות מרובים, הניזון עתה על פי צו מגבוה מספרות שבמהותה זרה ונכריה לו ואינה מבטאה כל עיקר את מיטב כיסופיו ורגשותיו. דומה שקשה למצוא ספרות אחרת שתהא רחוקה כל כך מן האמת שבלב. הצצה קלה במדור „דת“ דייה ללמדנו על טיבה וטבעה של „ספרות“ זו. הנה משתלט המשטר הסובייטי וכבר ניתך על הרחוב היהודי זרם של ספרים, קונטרסים ועיתונים נגד אלהים ונגד משיחו, נגד התנ"ך והתלמוד וכו' — וכולם „מוכיחים“ באותות ומופתים כיצד שיקרו ודימו במשך מאות דורות וכו' וכו'. וכתובה כמובן ספרות זו על ידי אחינו בני עמנו — והנקל, ללא כל דמיון מופלג, לתאר לעצמנו בחורי ישראל אלה, שיצאו זה עתה מבית המדרש ללחום באלהים ובהוריהם. טראגיקומדיה זו תיאר להפליא ח. הזו בסיפורי המהפכה שלו, שהוא ראה את אלה במעשיהם „המפוארים“. לפנינו הפעם רשימה ביבליוגרפית של כל אותה ספרות, לרבות למשל קובץ בעל מימדי-היקף עצומים על סטלין וכיוצא באלה הספרים.

משום כך הבעיה המיוחדת לעתונות היידית ברוסיה הסובייטית. עתונות זו, כדרך כלל העתונות במדינה הדפיסה את הקומוניקטים הרשמיים וכן הדינים וחשבונות על פני מרבית עמודיה. ברם כל אלה נדפסו במקורם יום קודם לכן ומשום מה היה על קוראי יידיש, שבדרך כלל הם גם מביני רוסית, לחזור ולקרוא למחרת אותה „ספרות“, שגם ביום אתמול שיעממה אותם, שכן ידעו מראש את תכנה המדויק? תאמר: ידיעות מהעולם היהודי? אלה היו מצומצמות בתכלית הקיצור, או שחסרו לחלוטין. הדוגמה הבולטת והקודרת ביותר היא העתונות היידית ברוסיה עד פרוץ מלחמת רוסיה גרמניה ב־1941. מעשי הרצח של הגרמנים ביהודים לא נזכרו כלל ועיקר, כשם שהמלחמה בכלל נזכרה, אם נמצאה פעם ראויה לציון, בשולי אחת הפינות הנידחות ביותר בעתון. משום כך אין מן הפלא שקוראי יידיש

נתמעטו — תוכן כזה ביידיש היה מוקצה גם לדור שגדל וחונך ברוסיה הסובייטית, אפילו ידע יידיש יפה יפה.

כללו של דבר — לפנינו ספר יקר וטראגי, אולי הטראגי ביותר לאחר אימי השואה. הרוצה להכיר את כליונה הרוחני של יהדות גדולה ועשירה זו ילך לספרנו זה וילמד על בוריה משמעותו של חופש במדינה טוטאליטארית בכלל וחיי ישראל תחת עולו של „חופש“ זה בפרט.

שירה וחינוך

מוטב שנרחיק מלבנו קודם כל את ההשקפה, שהשירה היא בבחינת אמצעי לאיזו מטרה מוגבלת שמחוצה לה, תהי זאת מטרה חינוכית, חברתית או לאומית. ערכה היסודי, העילאי הייתי אומר, הוא בה בעצמה, בחיוניות האנושית שבה, בריבוי איכויותיה... עלינו לגשת אל השירה תחילה מתוך הפרה פנימית, שכשם שיש תורה לשמה, — מושג נעלה רב-כוונה, — כך יש גם שירה לשמה. ולא לאסתטיקה דלילה נטולת אחריות ומשמעות מוסרית אני טוען, לא „לאמנות לשם אמנות“, שהיא מנוערת מכל קשר אל העולם שמחוץ לדי' אמותיה, — כוונתי לזיקה נפשית עמוקה, שיש עמה הערכת השירה קודם-כל לפי משקלה הפנימי, לפי סכום הכוחות שהתשקע בה, ולא לפי שער הערכים הרווח בשוק החברתי או הלאומי מתוך יחס של זלזול ביצירה עצמה. לכשנתעמק בשירה מתוך רצון לעמוד על יחודה — ולכך כוונתי במושג שירה לשמה, — יתגלה לנו כי שירה ראויה לשמה, עצמאית אם תרצו, עשויה להגשים כמה מטרות, וגם חינוכיות בכללן.

— הלל בבלי: „רוחות נפגשות“, עמ' 214.

שְׁנֵי שִׁירִים

מאת אפרים א. ליסיצקי

א

פסוּנֵי, הַהָרִים, וְאוֹצֵה בְּמִצְוֵי גוֹשִׁיכֶם, עֲנֻקִים!
אֲחַלְכֶד וְאֶחָד בְּכֶם וְאֶשְׁנִיאָה לְעַמֶּה וּלְרוֹם,
עִמְכֶם אֲצִיעַ תַּחֲמִיּוֹת וְאֶתְכֶם אֲרַקִּיעַ שְׁתַּקִּים -
פסוּנֵי, הַהָרִים, וְאוֹצֵה בְּמִצְוֵי גוֹשִׁיכֶם, עֲנֻקִים,
עִמְכֶם אֲבִיטָה מְרוֹמִים וְאֶתְכֶם אֲשׁוּרָה אֲפֻקִים,
וְצִטוֹף כְּחוֹל-עֶרְסֵל גַּם יַחַד דָּם גִּחְרַשׁ עַד סוֹד אֵל וַיִּסּוּם -
פסוּנֵי, הַהָרִים, וְאוֹצֵה בְּמִצְוֵי גוֹשִׁיכֶם, עֲנֻקִים!
אֲחַלְכֶד וְאֶחָד בְּכֶם וְאֶשְׁנִיאָה לְעַמֶּה וּלְרוֹם.

ב

יִבְרַף הַכְּסוּר, כְּעֵין דֵּה צְפוּי בְּדִלְחָה, לְבָבִי, לְעַת וְקִנְיָה, יַעֲט.
מִבְּעֵדוֹ סָצְעִיו, כְּעֵין גְּבִיעֵי וְרָדִים, יִרְיֵדוּ, בְּאֶפְסֵי יְהוּד,
כְּסוּפִיו, עֲרוּגָיו, מֵאֲוִיּוֹ וְחֻשְׁקָיו הַסִּיגוֹ צָרְבֵת וְלֵהֵט -
יִבְרַף הַכְּסוּר, כְּעֵין דֵּה צְפוּי בְּדִלְחָה, לְבָבִי, לְעַת וְקִנְיָה, יַעֲט.
דָּם יִקְפֹּא עַל שְׁקִטוֹ, וְהִלְמוֹ יִשְׁמַע שְׁלֵאָנָּה, לֹא פָחוּ, לֹא רָעַד,
כְּמַהוּ כְּהֵלֶם שְׁעוֹן-חַיִּי לִי יִמְנָה שְׁאָר עַמִּי הַיְעוּדוֹת לִי עוֹד -
יִבְרַף הַכְּסוּר, כְּעֵין דֵּה צְפוּי בְּדִלְחָה, לְבָבִי, לְעַת וְקִנְיָה, יַעֲט.
מִבְּעֵדוֹ סָצְעִיו, כְּעֵין גְּבִיעֵי וְרָדִים, יִרְיֵדוּ, בְּאֶפְסֵי יְהוּד.

תרבות של קבוצ גלויות

מאת יוסף שפירא

א.

בעיית עיצוב חיי התרבות בתקופת קיבוץ גלויות על ריבוי העדות, ההווה השונה והמסורת רבת-הגוונים, תרבות-תערובת שיניקתה ממקורות זרים וחוסר תרבות עד כדי בערות גמורה — מחייבת הכרה עמוקה והסתכלות חודרת בנשמת כל שבט בישראל החוזר למולדתו.

ראשית עשייה — מחשבה; ראשית מחשבה — ידיעה. כתבי ההיסטוריה היהודית וחוקרי הסוציולוגיה של העם העברי לא ידעו ולא הכירו את הרפבו השבטי והעדתי של העם המפורז והמפורד. שבטים שלמים היו לנו, כ"יהודים האדומים" אשר מעבר לסמבטיון. כענקים היו בעינינו וראינו את עצמנו כחגבים לעומתם, כבאגדה על היהודי שחצה את הסמבטיון בערב שבת בין ערביים ונתקע לכיסו של אחד ענק. בזמירות השבת בקע קולו ועלה — והיתה התפילה לסימן-היכר. אולם גם בזאת היתה המציאות שונה מן האגדה. נוסח התפילה — ותפילה לרבים משבטי ישראל היא יסוד תרבותי איתן — אינו אחד ואינו אחיד לכל שבטי ישראל. נוסח ספרד ונוסח אשכנז "גונים" שונים להם, אולם גם ליהודים בני שבט אחד יש "גוני" נוסח וסדר-תפילה שונים. בישוב של יהודי תימן אפשר למצוא שניים ושלושה בתי-כנסת, כי מספר מחוזותיהם של יהודי תימן — נוסחאותיהם. ויהודי פרס אף הם נוסח תפילתם אינו אחד, ואינם שונים בזה מיהודי פולין וליטא ואחרים.

לא אותו נוסח תפילה ולא אותו אורח-חיים. שונה הניגון ושונה הריקוד, אחרת עבודת אלוהים ואחר שולחן הסעודה, שונה הלבוש ושונה קלסתר-הפנים — וכולם בני אברהם יצחק ויעקב, בנים שגלו מעל שולחן אביהם, נדדו בין הגויים ושובו למקור מחצבתם.

כחגבים מול ענקים היינו באגדה על עשרת השבטים, אולם האגדה הלכה והתרחקה ואף אנו התרחקנו ממנה. היינו לשני עולמות — מזרח ומערב, ומסך-דורות מבדיל בינינו. אנו, יוצאי ארצות אירופה, ראינו את עצמנו כצועדים במצעד של תרבות העולם ואותם, אחינו בני ארצות המזרח וצפון-אפריקה, ככלואים וסגורים מעבר לקיר האבנים העבה החוצץ בינינו, ואף ניצוץ אחד הבוקע ועולה מלב יהודי, מנפש אחים, אינו מבקיע דרכו. כזרים ורחוקים עצמדנו משני עברי המחיצה.

מאות בשנים מפרידות בין שבטי ישראל. לפני מאה שנים ויותר נבעו פרצים בחייך שבין שבטי ישראל הקרובים והרחוקים. עלילת-הדם בדמשק בשנת 1840 עוררה את פרנסי ישראל באירופה, להושיט לשבטי עמנו הרחוקים עזרה ואף לדאוג להתפתחותם התרבותית. חברת "כל ישראל חברים" פתחה בפעולת חינוך ותרבות והקימה בתי-ספר, שעיקר תפקידם היה להקנות לילדי ישראל בארצות המזרח הנידחות שפה זרה ונימוסי תרבות אירופאיים.

דאגת אחים והתקרבות הלבבות שבין יהדות המערב ונדחי ישראל במזרח היא תופעה רבת חשיבות בתולדות עמנו. אולם המחיצות הזרות לא סולקו. לנבכי חייהם של אחים אלה, להווייתם המיוחדת, לבדידות מאבקם בין שכניהם-מעבידיהם, להבנת מנהגייהם המיוחדים — לא חדרו יהודי המערב, וגשר הבנה וידיעה לא הוקם ביניהם. רחוקים וזרים נשארו זה לזה (רק בשנים האחרונות התחילה חקירת יהודי המזרח, אולם אלה הם בעיקר פירסומים מדעיים-מקצועיים המגיעים למעטים). בין הישוב בארץ ובין שבט ישראל בתימן נתקיימו קשרים במשך שנים רבות. היכרות קרובה עם שבט זה נוצרה במסעו של ר' יעקב ספיר לתימן לפני למעלה ממאה שנה. מתימן הגיעו עולים בעליה ראשונה (אעלה ב'ת/מתר — תרמ"ב). שליח מיוחד — שמואל יבנאלי ז"ל — יצא ליהדות זו בימי העליה השנייה (ת'ע"רב — תרע"ב). עם כל זה לא הפרנו כי אם מעט גם את השבט הזה על מטענו הרוחני המיוחד, ספרותו ושירתו, מנהגיו ואורח-חיינו, פלגיו וחילוקי-דעותיו הפנימיים, התסיסות הציבוריות והחברתיות. ואם כך הוא הדבר ביחס לשבט זה, אשר נתקיימו קשרים אתו, ואין צריך לומר שרב הוא המרחק בין שבטים אחרים המתקבצים בארצם. נסתפק בדוגמאות הבאות ללמד עה כלל הבעיה:

א. יהודי תימן שלא התבלטו בתרבות החדשה ולעומת זה גם לא התבטלו בפני תרבות שכניהם, כי ראו את עצמם עליונים מהם; ולעומתם יהודים שחונכו על תרבות אירופה עדיין מקננת בלבם הנחיתות, פן לא הגיעו למדרגה גבוהה של תרבות עם זר.

ב. חסידי חב"ד, אשר דבקו באמונתם, שמרו על כל תג וסייג והחמירו בקלות כבחמורות בתוך עולם סוער של מהפכה, שהכריעה רבים וטובים, וכל תעמולה אנטי-דתית וכל מלחמה בשומרי אמונה לא פגעו בנפשם ולא היטו אותם מדרכם; ולעומתם יהודים מארצות מזרח אירופה ומערבה, לא זו בלבד שספגו תרבות זרה, אלא גם הביאו נשים נכריות הדבקות באמונתן אבותיהן הרבה יותר מאשר בעליהן היהודים באמונתם הם.

ועל אלה: דתיות של עולי קרפטרסיה בעלי התום של אהבת ישראל בעל-שמית מכאן, וחוסר כל קשר אל יסודות ישראל של עולי יוגוסלאביה מכאן.

יהודים שגלו עוד בימי חורבן בית ראשון ושבטים שנילוו עליהם בדרך הנדודים הארוכים ברחבי גולה — צאצאי פוזורים, שרידי קראים, אנוסי משהד בפרס, "בני ישראל" בהודו, ואחרים — מי ימנה ומי יספור את שבטי ישראל הקרובים והרחוקים המתקבצים בארץ?

מי יקרב את יהודי כבל, צאצאי גולת נבוכדנצר, אשר אבות-אבותיהם

לא עלו בימי עזרא ונחמיה והגיעו על כנפי נשרים עם תקומת מדינת ישראל, אל יהודי שארית הפליטה מפולין, ליטא, בסרביה ועוד, אשר צער עולם, יתמות ואבלות, היו מנת חלקם בעלותם לארץ?

מי יקרב את יהודי תימן האמונים עלי שירת ר' שלום שבזי אל חסידי חב"ד, אשר ניצוצות מתורת בעל ה"תניא" יאירו את נפשם ועל מוצא פיו של הרבי השוכן בניו-יורק יכוונו את חייהם במדינת ישראל?

מה השפה המשותפת לזו בת ישראל, חניכת הקומסומול, אשר שבה בלב מלא לאמונת ישראל וחיה על פי חוקת התורה, בלי לחקור ובלי לשאול ולזו בת עם זר, אשר הכנסייה בכפר שכן עדיין מושכת את לבה בעבותות אמונה? ואיך יתחנכו יחד ילדיהן להיות בני עם אחד, יחד עם ילדי הארץ, אלה ה"צפרים", שקליפתם לפעמים דוקרת ותוכם מסירות ואהבה לאדמת הארץ והמוכנים כל שעה לתת את נפשם עליה ועל עמם?

ב.

חושבי מחשבת התרבות במדינת ישראל והנושאים באחריות עשייתה כמעט כולם הם בני חינוך אחד, אשר ספגו תרבות אירופה ושאפו להחדירה לאהלי שם. מושגיהם על תרבות והשכלה רחבים מאוד. את התרבות החדשה של המאה העשרים שאפו לעטות בהוד-קדומים של תרבות ישראל עתיקה ובמזיגה זו ראו את כליל השלימות של יצירה תרבותית. אולם לא תמיד גתיישבו הסתירות בין התרבות העברית, שמקורה מעמד הר סיני ובין התרבות החדשה. בין מלחמת עולם ראשונה ושנייה ובמתח-חיינו של מלחמה "קרה" נגלתה עלינו בגידתו של עולם התרבות בדורנו, נעמדנו בפני תהום של הרס יצירת-אנוש והגות-אדם, רצח שבכוונה על יסודות מדע, תבערת-דמים בתוך ציביליזאציה מתקדמת, שנאת אדם מתלקחת מתוך התנגשות שבאידיאולוגיה, פילוג עולם על יסוד ביסוס סוציולוגי-מדעי. נתערערה הוודאות של מחשבת התרבות וגברו הספיקות העמוקים והטראגיים על עתיד עולם ועתיד אדם. נשתבשו דרכי תרבות ואין לנו אחיזה אלא במחשבת קדומים, בשיבה אל המקור, בחיפוש דרכים המקשרות דור בדור, כדי שלא יאבדו עקבותיו ולא נרד ממסילתנו המיוחדת, ואולי היחידה.

עושר רוחני רב טמון במסורת רבת-דורות ורבת-פנים וגוונים, מחשבת דורות, שירת הפרט שהיתה לתפילת הרבים, גבורת הכלל שהיתה לחלק מהתוויה הלאומית, היסטוריה שהיתה לעדות-נצח לכל פרט ופרט באומה — כל אלה עוברים בירושה מדור לדור, וכל דור מתוך ערכי חיו, מוסיף משלו, והדור הבא ירושתו גדלה ואחריותו רבה.

גורלו ההיסטורי של דורנו הוא — לתת ביטוי למאבק דורות והוא אוצר בתוכו מנשמתם היוצרת של דורות רבים, וכדור-מעבר המקשר בין גלות לגאולה, בין חיי נכר וחיי עצמאות — תפקידו להנחיל לבאים אחריו את ירושתו, ירושת דורות רבים. גדול הוא תפקידו של הדור כדור מקבץ גלויות. מתוך הכרח היסטורי וצו פנימי הוא מצווה על ריכוז מחשבה וגילוי כוחות נסתרים ונעלמים, הפורצים

לעצמם פתח בכוח נצח האומה. תפקיד גורלי זה מקורו בשאיפת דורות, תכליתו — חזרה אל המקור; ומטרתו — המשך רצון הקיום של העם והבטחת עצמאות מלאה לדורות הבאים.

לא זכינו שפזורי ישראל יתכנסו למולדתם מתוך רצון-התחדשות של כל פרט ומתוך שאיפה משותפת לקומם לא בלבד הריסותיו של בית-ישראל, אלא גם לחבר אחת לאחת פרשיות היסטוריה שלנו. לו כזו היתה דרך העלייה לארץ. ייתכן ומחשבת-הדורות היתה עולה כפורחת מתוך עמקי ההווה והמזיגה בין העבר והעתיד ובין שבט ושבט היתה נפלאה בשלימותה, מתוך עצם החיים החדשים. אולם המציאות אחרת היא. לאחר אסון ההשמדה שירד עלינו, ובפילוג כפול ומשולש — כיתתי, עדתי ולשוני — עלינו לצקת יסודות, ורבה המלאכה וכבדה האחריות. אנו מצווים על זהירות בצעדינו ועל חיזוק גורמי-היסוד עליהם יושבת בנין התרבות המחודשת בישראל.

שני גורמי-יסוד עיקריים במיזוגם של שבטי ישראל בארצם הם: — אדמת ישראל ושפת-העם. גורם אחרון זה עשוי להיות גם גורם תרבותי מאחד ומלכד את פזורות ישראל סביב התרבות המקורית המתחדשת בישראל. אדמת המולדת — נופה וטבעה, הקשר אתה, העבודה בתוך הטבע, התפילה והצפייה לגשם, יסורי היצירה וחדוותה — כל אלה הם גורם ממוזג ומאחד לבני שבטים שונים המתאחזים בנגב ובגליל, המחיים אדמות השממה, החורשים בעמק והנוטעים בהר, כל אלה התלויים בברכת האדמה. עם של עובדי אדמה יכירו וידעו איש את רעהו, כי רב ביניהם המשותף, כי אחת האדמה ואחד הטבע בו הם נושמים ויוצרים.

שפת העם — ולא כשפת דיבור בלבד, כי אם כשפת-תוכן, הגות ומחשבה, שפה של ראשית העם ואחריתו; זו השפה שהיא יסוד ושורש לתרבות העם, לא תרבות-חיקוי, כי אם תרבות עצמאית; זו הנעוצה במוסר חייו, בשרשיותו והמבטיחה חיים והמשך יצירה; זו השפה האחת המלכדת שבטים והמקרבת דורות. התקרבות האדם היהודי לאדמתו, השתרשותו בה וחיידוש חייו עליה; רכישתו את השפה העברית וגילויי אורה המיוחד לו ולאשר לו — הן הן המבטיחות המשך קיום והמשך יצירה, מהם יסוד ותקווה להתחדשות העם ולתרבות אחת. ועליכן יסוד המיזוג של שבטי ישראל והתקווה לעם אחד הם באדמת המולדת ובשפת העם ותרבותו. זו הראשית וזו האחרית — לחיזוק כל כוחות העם והמדינה, של הפרט והכלל! למענם עומק המחשבה ומאמץ העשייה.

קיבוץ גלויות זה ומיזוג עדות מחייבים למעשה רב. יש להחיות את העם, ואין מעשה זה נעשה ללא מאמץ וללא מסירות רבה. וכך החייה אלישע הנביא את בן האלמנה: — „ויעל וישכב על-הילד, וישם פיו על-פיו ועיניו על-עיניו וכפיו על-כפיו, ויגהר עליו; ויחם בשר הילד; וישב וילך בבית, אחת הנה ואחת הנה, ויעל ויגהר עליו; ויזרר הנער עד-שבע פעמים, ויפקח הנער את-עיניו!“

פך היא תורת המיזוג של שבטי ישראל — עין בעין, לב בלב, נפש בנפש.

זאב ז'בוטינסקי העתונאי

מאת א. רמבה

„אני תמיד חשבתי שהעתונאים הגם, יהיו וצריכים להיות הפת
המושלט בכל העולם כולו“. (ז'בוטינסקי : סיפור ימי, עמ' 143)

איש העט

„עתונאי אנכי“ — היה זאב ז'בוטינסקי רגיל לומר. ואמנם, הוא אהב את
מקצוע העתונאות. העריך הערכה גבוהה את האומנות הזאת והחשיב מאד את בני
האדם השייכים למעמד הזה. הוא היה איש-העט בכל טיפה וטיפה שבדמו. הוא
היה, כידוע, נואם גדול, שהקסים והלהיב המונים. אולם כתיבה היתה אהובה עליו
יותר מן הדיבור. האיש, שהיה כל כך מעורב בין הבריות ושלפי חישוב אריתמטי
הגיע ודאי מספר שומעיו למיליונים, אהב יותר את ההתייחדות עם עצמו. האיש
הסוער והדינאמי הזה החשיב ביותר את הבדידות הכרוכה, שעה שבה נמצא אדם
עם עצמו. עם הגיגיו ומחשבותיו והוא יכול להרהר כאוות-נפשו ולהעלות את פרי
דמיונו, עושר רוחו ונסיונותיו על הניר. הוא השתמש הרבה מאד במכונת-הכתיבה
שלו. כתב במהירות הן במכונה באותיות אשוריות בשתי הלשונוֹת : עברית ואידיש,
והן באותיות הקיריליות — ברוסית, והן במכונה הלאטינית, בלשונות אירופאיות
רבות. רוב מאמריו בשביל העתונות היו כתובים במכונת-הכתיבה, הוא כתבם
בעצמו, ולא היה מסוגל להכתיב מאמר לאחר. אולם הוא העדיף את העט על
המכונה. המכונה נראתה בעיניו כחוצצת בין הנפש ולבין האדם החי. על אף
המהירות והקלות שבשימוש במכונת-הכתיבה, היתה זו בעיניו כמחיצה בין רעיוֹ-
נותיו שבמוח והרגשותיו שבלב ולבין הביטוי שהוא שאף לתת להם. מה שאין כן
העט. זה היה צינור ישיר, בלתי-אמצעי מן המוח והלב — אל החוץ.

הדבר האופייני ביותר הוא, שאת אחד ממאמריו הנפלאים „מה מספרת
מכונת-הכתיבה שלי“, שבה תינה את כל היסורים והתלאות אשר מצאו אותו
בציבוריות היהודית לרגל השקפותיו ומלחמתו הציונית, אותו מאמר נכתב בעט
ולא במכונת-כתיבה, כפי שאפשר היה להניח לפי הכותרת.

ולא את עבודתו העתונאית בלבד. גם עבודתו הספרותית המגוונת נעשתה
אף היא כולה בעט. את ספריו „תולדות הגדוד העברי“, „שמשון הנזיר“, „חמשתם“,
את שיריו ודברי-ספרות אחרים, העלה על הניר בעט.

בכלל אהב להחזיק עט ביד. היתה לכותב הטורים הללו הזכות לעבוד
במחיצתו של זאב ז'בוטינסקי כמה שנים ולראותו יום-יום בעבודתו. גם בשעה

שלא היה צריך לכתוב מאמר או מכתב, היתה עט תקועה בידו. בישיבות הרבות לאיזן ספור בהן השתתף, כיושב־ראש או כאורה, בכינוסים ובאסיפות, בקונגרסים ובוועידות, היה מחזיק תמיד לפניו נייר וממלא אותו בכתב־ידו, בציורים ובשרי־טוטים, ברישום קטעי־משפטים שחדרו לאוזניו ונקלטו במוחו, במשלוח פתקים ליושבים לידו, או בכתובת מכתבים קצרים וגלוי־דואר. הוא היה מצטעצע בכתובה קאליגראפית של מלים בודדות, או של שמות שחדרו להפרתו באותו רגע, או בשירטוט קריקטורות מאנשים שנתקלה בהם עינו.

הוא כיבד מאד את מלאכת העתונאות שלו. «בחרדת קודש — אמר פעם בהרצאה פומבית — נכנסתי להיכל העתונאות». לפיכך דאג להוציא מתחת ידו דבר מתוקן ומשוכלל. לצאת ידי חובה סתם בכתובת מאמר — לא רצה. כשם שלא ידע לרמות אחרים, כך לא יכול היה מעולם לרמות את עצמו. הכתיבה בדרך כלל לא היתה קשה עליו. אך הוא לא כתב את מאמריו «על רגל אחת» והאותיות לא היו קופצות מאליהן במהירות מסחררת על גבי הגליון. מאמריו הפובליציסטיים השבועיים בשביל העתונים היומיים היו נכתבים במשך שלוש, ובמקרים יוצאים מן הכלל — ארבע שעות. אולם הוא לא היה «איסטינס» מדי בזמן עבודתו. הוא לא היה רגיל לנעול את דלתו על מנעול ובריה, כדי שלא יפריעהו רישורש שעל עלה־עץ או זימוזם של זבוב. על־פירוב היו מפסיקים אותו באמצע הכתיבה מדי פעם בפעם בצילצולי טלפונים, בשיחות עם עוזריו שהיו יוצאים ונכנסים לחדרו ולעתים אף בביקורי אורחים מן החוץ. לא באופן מיכאני נעשתה עבודתו היוצרת. מעולם לא קבע לו תחומים לשעות ולרגעים לסיום מאמר. יש והיה מאריך שבת ויש שהיה מקצר. זה היה תלוי במידה מרובה במצב־הרוח, בנושא שבחר לעצמו ובגורמים רבים אחרים, שאנשי־עט חוזים מבשרם.

וכיוון שהיה נודד נצחי, אשר בילה בעשרים השנים האחרונות לחייו לפחות ששה חדשים בשנה במסעות באווירון, ברכבת ובאניה — היה נוהג לכתוב גם בדרך. הוא לא התקשה לכתוב אפילו ברכבת, בהיותה בתנועה. ואפילו כשבקרון מולו ישבו אנשים ושוחחו ביניהם, היה בשעת הצורך מוציא את מכונת־הכתיבה שלו, שהיתה בת לווייתו הנאמנה בטילטוליו, ויושב לעבודה. (הוא היה נזקק למכונת־הכתיבה כיוון שאת מאמריו כתב בהעתקים בשביל כמה עתונים). במסעות לא היו לו אפילו מעט מן התנאים הנוחים לעבודה עתונאית, אבל הוא שמר על דיוקה בקפדנות, משום שהיה אדם אחראי ושמר על כל תג ותג של סעיפי־החווה עם מנהלי העתונים בהם עבד. הוא ידע גם שרכבות ומאות אלפים מצפים לדבריו. על כן לא היה מפגר לעולם במילוי חובתו העתונאית, אף כשרבים היו לפעמים המעצורים. לא אחת, אחרי לילות נדודים בישיבות ובוועידות, בבאנקטים או בנסיעות, היה משפכים קום אחרי שעתיים של שינה חטופה, מתרחץ ומתישב אל מכונת־הכתיבה, כי ידע שהשעה דוחקת והמאמר צריך להגיע אל העתון בזמן.

אולם משיצא כתב־היד מתחת עטו, שוב לא התעניין אפילו אם ראה אור או לא. כאילו הפקיע אותו מרשות־היחיד שלו והפך לרשות הרבים. הוא לא תבע מימיו זכויות מיוחדות בעתונים בהם פורסמו דבריו. לא היה איכפת לו באיזה

עמוד ובאיזה מקום ניתן מאמרו. הוא לא היה «ממית עצמו על צורת אות» במאמריו, כמושכים בעט אחרים, המקפידים לבל יושמט תג מכל דברי-החכמה שלהם. הוא הירשה לא רק למזכירו למחוק ואף לתקן במאמריו כראות-עיניו, אלא גם לעורכי העתונים בהם עבד, נתן מראש זכות חפשית, היתר גמור, לעשות במאמריו כישר בעיניהם: תמחקו, תגרעו, תשמיטו, תקצרו!

מעולם לא ביקש להראות לו את העתון, בו פורסמו דבריו. אך כשסיפר לו אחד מידידיו, כי מאמריו שהוא כתב באידיש בשביל שני העתונים היומיים האידיים בווארשה ובניו-יורק, מתורגמים לשונות אחרות ללא דיוק וללא הקפדה יתירה על הסגנון והביטוי, ביקש את מזכירו שיתן הוראה לעורכי העתונים המתרגמים את דבריו, כי יוסיפו בסוף המאמר הערה, שהוא מתורגם במערכת, באשר אין הוא יכול ליטול אחריות על סגנון התרגום.

(«בקשה בנוגע לתרגומים» — הוא כותב במכתב לעורך בארץ ישראל —

«תמיד לסמן: «תורגם על-ידי א», הדבר הזה חשוב מאד בעיני»).

לא היה אדם שני בעם ישראל שחינך והדריך כל כך רבים בעבודתו העתונאית. כתיבתו זכתה לפופולאריות עצומה לא רק בגלל התוכן אשר בה. כי כמעט כל מאמר — תורה היה שללמדה צריך היה ולימדוה, באשר טיפל בבעיות החיוניות ביותר של האומה. דבריו נהנו מפופולאריות בלתי-ירגילה גם הודות לצורתם. הוא כתב על הענינים המסובכים ביותר בפשטות מפליאה. סגנונו היה בהיר ושקוף. משפטי קצרים, נחרתים בקלות במוח, ונחרטים על לוח הלב. בצדק אמר עליו סופר אחד, שכל מאמר שנכתב בידי ז'בוטינסקי, היה כעין מכתב אישי לפרט. היו גוזרים אותו מתוך העתון ונושאים אותו בכיס. קוראים אותו פעמים אין ספור לפני חברים וגוונים אותו לבסוף בארכיון.

בכל הרכוש הספרותי והעתונאי שלו — רכוש עצום, המשתרע על כל שטחי היצירה הרוחנית — לא תמצאו אפילו שורה משעממת אחת.

בשיחת רעים עליזה נתן פעם לאחד מידידיו הצעירים, עתונאי, שיעור בכתיבה: «ארבעה דברים דרושים, כדי שהמאמר יהיה טוב — אמר. קודם כל: הפותרת. היא צריכה להיות קצרה וקולעת. בכותרת תלוי לעתים גורל החיבור כולו. השנית — התחלה טובה ומרתקת. חלילה לכותב להתחיל, למשל, במלים אלו: «כפי שכבר ידוע לקורא». משפה כזה דן את היצירה כולה לכשלון. אם «כבר ידוע לקורא», הרי הוא כבר פטור מלקרוא אותה. השלישית — סיום טוב. אם המשפט האחרון איננו מוצלח, הרי זה עלול לטשטש במחיידי את הרושם הטוב של המאמר כולו. סיום רע מקלקל אפילו מאמר טוב. והרביעית — הוסיף בהלצה — לפרקים רצוי שיהיה גם תוכן למאמר».

מנהג היה לו לגוון את נושאי העתונאים בצורה פיקאנטית. לפרקים, בעיצומם של מאורעות סוערים וגדושים, בתקופה של מתח בעם ובתבל, היה מתיישב וכותב פיליטון קליל או ספור משעשע, שלא היה בינם ולבין האירועים שהתרחשו באותה שעה ולא כלום. הפתעה משעשעת היה גורם לפעמים לקוראיו במצאם פיליטון שלו על שחקנית הקולנוע מרי פיקפורד, על כלב-ירחוב או על

פגישה עם הלך עני בהרי האלפים. בהכירו יפה את הפסיכולוגיה האנושית הבין, שאי-אפשר להחזיק את הבריות במתח מתמיד לתקופה ממושכת ללא הפסקת-נופש קלה. שבוע אחד יכול היה לכתוב מאמר מדיני שזיעזע את אמות-הסיפים של העם והחריד מכסאותיהם שליטים ותקיפים. ובשבוע שלאחריו הנעים את קוראיו במסה רבת-חן על רומאן הפלשים האחרון שנתגלגל לידו. פעם כתב על יפיו של המבטא העברי. למחרתו — על שקיעת השמש במאדירה.

עם עתונאים ועליהם

אהדתו לעתונאים — מוניטין יצאו לה. לכל בן-אדם היה פונה בגוף שלישי בכינוי "אדוני". ואילו לעובד במקצוע העתונות, ואף לשליח המערכת, היה קורא "קוליגה" (חבר, רע). בחברת עתונאים הרגיש עצמו במיוחד בטוב. דעתו היתה שהעתונאים הם השבט המוצלח ביותר בחברה האנושית. את הכל הם יודעים. "לעתונאי לא צריך לתחוב אצבע לתוך פיו — היה אומר — הוא יבין מרמו דק שבדקים, מתנועה קלה שבקלות. מוח פתוח לעתונאי. מהירות-פיסה וחרף-השכל הוא. ובעולם כולו ימצא העתונאי את מקומו: בכל חברה, בין מלכים ועם גבורי העולם התחתון". כמובן, הוא התכוון לעתונאי המשכיל וגדוש-הידעות, בעל האינטואיציה והכשרון להרגיש עצמו בכל פינה שבמרחבי-הבל כבביתו. הוא התכוון לעתונאי, הרוכש לו בלי הרף ידיעות, הלומד לשונות והקונה תורה, המסיק מסקנות מנסיון-החיים והשותה בצמא ממעינות-הדעת. היתה לו אהדה מיוחדת לעתונאי המחונן בסגולות ההרפתקנות האצילה, הבז לכל סכנה והקופץ לתוך נחשול החיים מתוך "נטיה ספורטיבית", האהב את החיים והשותה מעציצם לרוויה ובגודל לבב. בהזדמנות אחת אמר: כתיבת מאמרים קשה פי-כמה מכתבת ספרים. העתונאי צריך להקיף במוחו אנציקלופדיה שלמה של כל המדעים בעולם. מה שאין כן בספר. בשנת 1914 — מספר ז'בוטינסקי באוטוביוגרפיה שלו — הייתי בשטוקהולם. היה אז ערב פרוץ מלחמת-העולם הגדולה, כשריח של אבק-שריפה כבר חדר לנחיריים. הלכתי למערכת העתון החשוב ביותר וביקשתי לשוחח עם עורכו. עתונאי רציני, המחפש ביאור דברים רציני ורב-תוכן ומעניין ומדויק, לא כדאי שידבר עם אנשי-ממשלה. אלה יודעים מעט, כי ארמונם מוקף סוללה וחרייך ואין גשר, ומה שיודעים, אסור להם לגלות. ידבר עם עתונאי כמוהו: זה גם יודע וגם מגלה".

ז'בוטינסקי ראה את עצמו תמיד כאחד העתונאים. בקונגרסים ובוועידות בין-לאומיות, גם באלה שבהם היה הוא האישיות המרכזית, היה שש להיפגש ולשוחח עם בני "הגזע" הזה. בחברתם היה מרגיש עצמו חופשי ובלתי-יפבול גיבונים וסייגים. היה מתלוצץ אתם ומתפל את דבריו, אף הרציניים ביותר, בכדיחות רבות-חן. היה משיב לכל עתונאי בלשונו. הוא שלט בלשונות רבות. ידע כתיסר מהן על בורייך, אף את הניואנסים הדקים שבהן. בקי היה בספרות העמים ובתרבותם וארחות-חיהם. העתונאים הרגישו גם הם, כי הוא נהוו "משלהם". הם התיחסו אליו בהערצה וחיבבוהו.

עתונאי אמריקאי אחד, ארטור מ. בראנדל, פירסם בעתון ניו-יורקי גדול רשימה בשנת 1940, בשם „ז'בוטינסקי בין עתונאי אמריקה“, וממנה אפשר לעמוד על היחס שבינו ובין ציבור העתונאים הגדולים:

„עתונאי ניו-יורק — פותחת הרשימה — הם אנשים קשים וקשוחים, ורק אישיות גדולה באמת מסוגלת לעשות עליהם רושם. הדבר קרה ונישנה לא־פעם. יהירים, יבשים ובלי חוש הומור, נכשלים האישים שעמדתם ותפקידם מחייבים אותם דווקא לעשות רושם. ואין הכשלון הזה בא בעטייה של העתונאות. אלא שהעסקנים או המדינאים הללו אינם מבינים את נפש העתונאים. מבין כל המעמדות, שאפשר להשוות אותם אליהם, העתונאים הם הנבונים ביותר והמתמצים ביותר בכל ענפי החיים. ובכל זאת מתיחסים אליהם דווקא האנשים המפורסמים, הזוקקים להם ביותר — בביטול, רזובלט ווילקי רכשו להם את חיבת העתונאים בישרם, ובעיקר בהעריכם את תבונתו של העתונאי בתור פרט. מעניין לציין שלציונים ולמנהיגי היהדות אין בכלל קשרים טובים עם העתונאות הנכרית.

„מחבר הרשימה הזאת — מוסיף והולך ארטור בראנדל — היה מעוניין לראות את תגובת העתונאות לזאב ז'בוטינסקי, כאשר הגיע לארצות-הברית בראשית 1940. כיוון שלא הפיר את האיש מקודם, רק ידע עליו משהו מן השמועה, לא יכול היה לדעת איך תגיב עליו העתונאות האמריקאית הבלתי-יהודית ובלתי נוטה לצד כלשהו, אלא המעונינת רק בסיפור טוב למען קוראיה. כדי להבין את רקע הביקור, יש להציץ רגע קט מאחורי הפרגוד. ב־10 במרץ 1940 הגיעה האניה לנמל ניו-יורק, היה זה זמן מה אחרי כניעת פינלאנד לכוח האלימות, וכל העולם שוחח בימים ההם רק על מלחמת הגבורה של אומה אמיצה זו נגד אויבה העצום. מכיוון שהאניה היתה בריטית, לא יכלו נוסעיה לקבל ידיעות מן הנעשה במשך 12 ימי ההפלגה. הנוסעים היו מנותקים לגמרי מן העולם. סירה הפליגה לקראת הבאים, ובה קבוצת עתונאים, אנשים המבלים את דעתם על הא ועל דא מענייני-היום. גסים, נוקשים ומכוערים הם. מעונינים רק ב„סטורי“ מעניין. ז'בוטינסקי היה מנהיג ציוני, ולכן ציפו כי יעמוד לפניהם איש, שיקרא באזניהם הודעה קצרה וישוב לקריאת התלמוד, או איזה ספר עתיק אחר.

„אמנם כן. הם שמעו משהו על זה שהוא יצר את הגרודים העבריים במלחמת-העולם הראשונה. הם ידעו שלפנים היה אף הוא עתונאי. הם קיבלו פרטים ביוגרפיים עליו. עולם מעולם לא נפגעו אתו. ועתה ראוהו והוקסמו. כאן עמד איש ששאל אותם מה נשמע. לפניהם עמד איש שדיבר באומץ ובלי פקפוקים על הנושא הקרוב ביותר ללבו. ז'בוטינסקי עשה אותם לאנשי-סודו. בלי לדלוג על פרט חשוב כלשהו סיפר להם לשם מה בא לאמריקה. הוא אמר להם על שום מה נלחם למען מדינה עברית והענין מצא חן בעיניהם והם האמינו בו.

„כותב הרשימה הזאת — מוסיף ואומר ארטור בראנדל — דיבר אחר כך עם אחדים מהעתונאים הללו. כולם הסכימו לדעה שכאן לפניהם גבר. הוא מצא חן בעיניהם. ז'בוטינסקי חי בעולם זר להם. הוא היה יהודי. אולם הם קיבלו את פניו

כאת פניו של איש כלבכם, משום שהיתה בו אותה הגאווה הטבעית והאצילות שהיו בלי ספק סגולת־היהודים, כשעוד היו אומה גדולה.
 «האנגלים מערכים בן־אדם לפי האופן, בו הוא לובש את ה'אקט לארוחת־הערב, ז'בוטינסקי עמד תמיד במבחן זה.

«כאשר הגיע לאמריקה, הוזמן למסיבות בבתיהם של עתונאים גדולים. כולם אינטלקטואלים. כולם עברו את שבעת מדורי החיים וכולם נוקשים כמסמרים. אנשים אלה, ליבראלים, נבונים, שכל שבילי החיים נהירים להם, האוינו לו והוקסמו. לא כקסם נחש על הציפור. הם הוקסמו על ידי אישיות כבירה, דמות גדולה, שנים רבות נסע ז'בוטינסקי מארץ לארץ. אכל במקומות זרים וישן במיטות זרות. הוא ראה צורך לשמור על דייטה. אולם הוא היה אנושי. היה מסוגל לנהל שיחה מבודחת. במסיבה אחת נתכנסו אנשים שהפטפט היה תוכן חייהם, והם מצאו בז'בוטינסקי אדם יותר מלבב מהם. היה בו רגש אנושי וחוש של הומור. העתונאים אמרו בגלוי שהוא מהווה חומר טוב לידיעות, אפשר לכתוב עליו מאמר טוב. ומעל לכל: הוא התייחס לעתונאים כאל בני־תבונה, ולכן אהדו אותו. «הוא התייחס אלינו — אמרו הפתבים — כאל אנשים וחברים, ולא כאל עכברים».

הרפורטר והפובליציסט

כצבעי־הקשת היו כשרונותיו כנואם, כבלשן, כמדינאי, כסופר ומשורר. רבי־גוונים היו גם אומנותיות העתונאיות. בשנות־עלומיו, עוד לפני שהציונות העסיקה אותו, כבש את קוראיו בעתונות הרוסית בריפורטאזות קלילות על דברים פעוטים ופחותי־ערך, שענינו רק את תושבי עירו אודיסה. כמו כן יצאו מוניטין לכתבות שלו מאיטליה, שבה שהה שנים אחדות בהיותו בן 17—18, ומשם כתב על חיי יום־יום באיטליה, על הצגות בתיאטרון ועל מאבק הפועלים. על האפיפור ועל שרה ברנארד. על השודדים בסיציליה ועל חיי־הרחוב ברומא.

הוא היה גאה על היותו ריפורטר, ומצא שבעצם ריפורטר היה דאנטה. בסיפורי־ימיו אנו מוצאים את הקטע הנחמד והמאלף הזה: «ברומא היו לי ידידים בין העתונאים המקומיים. כולם — רפורטרים מתחילים, שהיו שולחים אותם ממקום למקום בעיר לתאר דליקות ולחקור את הנפגעים על נזיקהם. פעם אחת באתי למסעדה, שבה היו הם רגילים לאכול ארוחת ערב בציבור, במחיר של שתי לירטות לגולגולת, וראיתי כתובת מעל לשולחנם הארוך «חוג דאנטה אליגרי».

שאלתי:

— מהו ענין דאנטה לכאן?

הם ענו בגאון:

— אבי הרפורטאזיה בהיסטוריה, שיצא לראות דליקה גדולה, תיאר את

הלהבה וחקר את הניזוקים.

— אחרי שיחה זו — מעיר ז'בוטינסקי — נוצר בלבי מושג נשגב מאד של

מלאכת העתונות. הם צדקו. כל רפורטר רשאי וחייב ללמוד מדאנטה: ללמוד ממנו

כוח־תיאור וכשר־הביטוי. אף פעם הוא לא ישתווה אליו, אבל ללמוד ממנו הוא חייב.

במלאכת־רפורטאז'ה פשוטה ביותר היה ז'בוטינסקי עוסק גם כאשר היה כבר בשיא גדולתו המדינית. במידינו היה כתוב את הדינים־וחשבונות של ועידות וכינוסים ציוניים בשביל העתון שהוא בעצמו ערך. הוא עשה את זה לא רק כדי לחסוך כסף, כיוון שתקציבו של ה"ראזובייט" הפאריסאי, למשל, לא הירשה לשלם שכר־סופרים או להעסיק רפורטר, אלא גם משום שעבודה זו לא היתה לו למעמסה וטורח. להפך: בידור נעים היה זה לו, באהבו להחזיק עט בידו בכל שעה שלא היה טרוד בענינים אחרים.

בשובו מאיטליה לאודיסה עיר־מולדתו, והוא בן עשרים ואחת, עסק גם בכתיבת בקורת תיאטראלית, ונהנה מעבודה זו וזמן הפירסומת שמקצוע זה העניק לו. "הרגשת הפופולאריות — הוא מספר בהומור — מתקה ונעימה לצעיר בן עשרים ואחת. "עתונאי" — תואר חשוב היה זה בפרובינציה הרוסית בימים ההם. נעים היה להיכנס (בלי תשלום) לתיאטרון העירוני, אחד היפים שבמדינה, והשמש הלבוש מדי־שרד מתקופת מאריה אנטואנטה משתחוה ומלווה אותך לכסא בשורה החמישית, עם טבלת נחושת למראשותיה, ועל הטבלא חרות "מר אלטלינה".

מפעם לפעם היה כותב גם סיפורים קצרים, אגדות, מחזות, חרוזי חרוזים, ממשל משלים, מסות ספרותיות, מתרגם ממיטב השירה העולמית מכמה לשונות. אולם לא חלפו ימים רבים — ואפשר לקבוע את התאריך בדיוק: מן היום בו גילה את פלא הציונות — והוא עשה את עיקר־כתיבתו ופובליציסטיקה. לא עוד "אלטלינה" הפיליטוניסטון הקליל, אלא זו, זו. או זו, ז'בוטינסקי המחנך, המדריך, המוכיח בשער, המורה הלכות ופותח אפקים נרחבים.

הנה דעתו עצמו על מקצוע הפובליציסטיקה בעתונות: "נשגבות ביותר הן הדוגמאות, שעליהן רשאי להסתמך ומהן חייב ללמוד סוג אחד של עובדים בעתונות, הפובליציסטים. אבות המקצוע שלהם היו — נביאי ישראל, הם הראשונים שקבעו את המסורת כי אדם פשוט וקטן, ואפילו אם הוא רועה לפי מוצאו או עוד פחות מזה, זכאי אם מצפינו מצווה עליו זאת להתערב בעניני העמים והמלכים ולתת עצות לבבל ולנינווה. אומר אני זאת Pro Domo mea. אני בעצמי — עתונאי לפי מקצועי. לי יש השקפה הרבה יותר גרועה על כוחותי, מאשר אפילו למחרפי. אבל האומנות שלי — תוצאה ממורים גדולים, ומהם אני לומד ומהם אלמד איך צריך להגיד את האמת, מה אפשר ומה אסור".

פעמים רבות מתחו עליו בקורת על שהוא חושף את פצעייה של האומה ומגלה את חולשותיה של ההנהגה הציונית. אך הוא הרגיש שהוא פועל לפי מצפונו, וכי חישוף המומים הוא מעשה חיובי, הוא אחד מאמצעי־הריפוי של המחלה, והסביר את עמדתו במלים אלו: "אני מעריך את עם ישראל באותה המידה המצומצמת, כאשר העריצוהו אבות המקצוע העתונאי, המקצוע שעליו אני הקטן נמנה: מוריני הנביאים, הם חרתו בספר־הנצח, שחור על גבי לבן, הרבה מן המומים הלאומיים שלנו, ומאותו הזמן הוסיפה הגלות לא מעט לדיאגנוסה הראשונית שלהם".

אין ספק, שאת המטרה שהציג לעצמו בעבודתו הפובליציסטית, השיג. מן היום בו הציג גם את כשרונו העתונאי לשירות האומה, שוב לא היה מעוניין לגרום הנאה לקוראיו, לא להסב להם נחת-רוח, אלא להפך, להדריך את מנוחתם, לעורר אותם למחשבה ולפעולה, להניע אותם שיסיקו מסקנות. הוא כתב יפה, בשנינות, בהברקות, באלגנטיות ובחן בלתי-רגיל. אך הוא לא היה מעוניין כלל ברושם האסתטי של דבריו, אלא בלקח שילמדו מהם. ואלה הם דבריו על אמנות הפובליציסט: „האמנות המקורית, הסגולית, של הפובליציסט, טמונה בכוחו להגיע בדברו אל מעמקי המעמקים ואל אפילת-המאפליה של קהל הקוראים; לזכות בתשומת-לבו של המוח האדיש ביותר, להשפיע אפילו על ראש השקוע בתרדמה, אפילו על נפש מימית“.

כל היודע פרק בתולדות מלחמות עם ישראל על חירותו יודע את חלקה של הפובליציסטיקה הז'בוטינסקאית בגיבוש המערכות הלאומיות, באינטנסיביות שלה, בקביעת מטרותיה, בהיקפה ובתוצאותיה. הדור הזה עוד זוכר מה חולל מאמרו של ז'בוטינסקי „אויפן פריפעטשיק“ להחדרת ההכרח החיוני באימון הנוער העברי בצבאיות, כדי שידע לעמוד על נפשו ולא יהיה בן-חסות של כוחות שרי-רותיים. ואותו הדור שקיים את מצוות ההעפלה לפי תדריכו של ז'בוטינסקי במאמרו „על הרפתקנות“, עודו חי בתוכנו. וכמותם — מאמרים רבים מאד, שיצאו מתחת עטו, ושהיו כפקודות-קרב לחיילים וכבית-ספר שלם לצעירים ולבוגרים גם יחד. שתי דוגמאות קצרות של בני-סמכא, שאנו מביאים להלן, יעידו כיצד העריכו את הפובליציסטיקה שלו, בתכנה ובצורתה. הפרופיסור יוסף קלויזנר הגדיר אותה במאמר מקיף שנה לפני לכתו בדרך כל בשר: „על פי רוב מתחיל ז'בוטינסקי את מאמרו ואת הפיליטונים שלו בדברי חכמים שבנחת הם נשמעים. יש בהם פשטות והגינות, צלילות-דעת והומור דק ורך. והקורא את דבריו, כאילו שט באגם שקט, מענג ומרגיע — ופתאום פורצת סערה עזה ממעמקים, והאגם השקט סוער ומסתער כולו, מכה גלים ומרים משברים, נוהם ורועם ורועש וגועש, והשט בסירה בתוך האגם הרגיש בספנה הגדולה, שצופנים בתוכם מים שקטים אלה, והוא נרעד מזועזע ונפעם עד מעמקי נפשו. ופתאום נוכח הקורא לדעת, שמתוך גרונו של ההומוריסטון הקל והמשעשע, דובר אליו קול אדיר וחזק, קולו של מוכיח ומוזהיר, מייסר ומתרה“.

והרי חוות-דעת שניה, מפרי עטו של הד"ר א. מוקדוני, עתונאי וסופר יהודי בארצות-הברית: „ז'בוטינסקי היה פובליציסטון-אמן. הוא לא כתב את מאמרו הפובליציסטיים, אלא שר אותם כמו שמשורר שר את שירו. וביחד עם זה חונן בקסם של בהירות מפליאה. בקסם של הגיון מושך את הלב ושל יכולת כבירה לשכנע. כל נושא פובליציסטי היה מתמלא אצלו חיים, חיים נפלאים, כחייה-הפלא הצבעוניים של פרפר. הנושא האפור והרגיל ביותר נהפך על ידי עטו המקסים לפרפר פובליציסטי נפלא. אפילו ההגיון הקר, החמור והזעום, התמלא חן וחיידך בחביבות תחת עטו. עם זה לא הראה, חלילה, פנים לכאן ולכאן ולא עשה כל פשרות. הוא נשאר רציני, אבל מקסים, מלא חן ומחיידך. מאמריו של ז'בוטינסקי

היו תמיד גם צעירים וגם רציניים, גם קאפריסיים וגם עניינים. ז'בוטינסקי ידע הרבה, כי הכל עלה בידו בקלות מפליאה. גם את המדעים הכבדים ביותר רכש בלי קשיים יתרים. אולם למדנותו לא היתה מונחת כעופרת במאמריו. לא היו ללמדנותו זקן ארוך ושב, גבות עבות ומצח בעל קמטים עמוקים. גם למדנותו הרכינה ראשה בפני הקסם של עטו. הוא יכול היה להיות חריף, הוא יכול היה להיות רוגז. הוא יכול היה אפילו להיות עוקץ ודוקר. אבל אף פעם לא היה גם. אצילות והדר, שהיו נטועים בו מלידה, שמרו עליו מפני מידות אלו של גסות וחוסר־עדנה. הוא הוציא את הפובליציסטיקה היהודית מן הרחוב היהודי הצר אל העולם הרחב. הוא נתן לה מעוף. הוא נתן לה השגות גדולות. את השורות הללו כתב, אגב, אחד ממתנגדיו החריפים ביותר בציבוריות היהודית.

הלשונות בהן כתב

עתונאות היתה המקצוע העיקרי, עליה מצא רוב־ימיו את פרנסתו. הספרים שכתב לא סיפקו מחיה לבני ביתו. (אגב: גם אותם פירסם קודם בהמשכים בעתונים). ומן ההרצאות והנאומים שנאם לא נהנה באורח אישי. כי את ההכנסות הציג לרשות התנועה שיצר והמפעלים שהקים. הוא היה עתונאי מקצועי, עם כל החולשות אשר במקצוע זה. באגרת אישית שלו אל עורך עתון, שלמענו עבד, הוא כותב: „אינני יכול לכתוב אלא ברגע האחרון — זהו חסרון פסיכולוגי. חסרון של עתונאי, אשר אין לו מרפא“.

הוא התחיל כעתונאי בלשון הרוסית, שהיה בקי בכל מכמניה ונחשב לאחד מבעלי־הסגנון המפוארים ביותר שלה. „סמיכות“ לכך קיבל מגדולי הסופרים הרוסיים, כולאדימיר קורולנקו, מאקסיים גורקי ואחרים. אך משנסתיימה מלחמת־העולם הראשונה וברוסיה התחוללה המהפכה הבולשביסטית, שוב לא היתה השפה הרוסית מקור לפרנסתו העתונאית. משנות העשרים עד פרוץ מלחמת־העולם השנייה התפרנס על כתיבה בשני עתונים יומיים בלשון אידיש. האחד בווארשה, בירת פולין, מרכז הקיבוץ היהודי הגדול בן שלושה וחצי מיליון בני־ישראל, תחילה בעתון „היינט“ ואחר־מכן ב„מאָמענט“, והשני — „מאָרגען זשורנאַל“ בניו־יורק. בשכר־הסופרים שלו משני העתונים הנ"ל קיים את ביתו, לא ברווח, כידוע. מוזר הדבר, שאת לחמו מצא בכתיבתו דווקא בלשון, שהיתה קרובה לרוחו פחות מאשר לשונות אחרות בהן שלט. הוא לא היה משונאי האידיש. אליבא דאמת, לא ראה בה מעולם מתחרה לעברית. הוא עמד לא פעם על התופעה הפנומנאלית ממש, שבה בשעה שהאידיש הולכת ומשתכחת מפיות הנוער היהודי ונדחקת בגולה על־ידי לשונות־המדינה — וזה היה גם לפני שעלה הפורת ההיטלראי על יהדות אירופה — הרי העברית, הלשון שהיתה מתה וחנוטה במשך דורות ארוכים, נולדה לפתע פתאום אפילו במקומות שאיש לא פילל תחילה. הדור היהודי הצעיר בניו־יורק ובלונדון, בפאריס וביוהאניסבורג, איננו יודע את שפת אבותיו, אידיש. לעומת זה קם אפילו בארצות־ההתבוללות דור שצמחו בתוכו הגעגועים לעברית. אולם ז'בוטינסקי העריך את זכויותיה של האידיש — כמובן, לא את

הלוחמת והקנאית, שהיתה רוצה לבלוע את העברית אילו היתה יכולה — אלא את הלשון בה דיברו יהודי בית-המדרש בכל גלויות-אירופה, וששימשה לאבותינו בחשכת-הדורות כתריס בפני ההתבוללות והטמיעה.

בימי נעוריו לא ידע אידיש. אולם כאשר בא אל ההמונים היהודים, שאי אפשר היה לדבר אליהם רוסית, ראה צורך ללמוד אידיש, ללמוד אותה היטב, למען יוכל להשתמש בה כדבעי בדיבור ובכתב. כאשר החל ללמוד אידיש, הגה רעיון לחבר ספר-לימוד ללשון זו. ז'בוטינסקי שנא את הרשלנות הגלותית בכל השטחים: יש לכם שפה, טובה או רעה, ואתם מדברים בה, שימרו על צורתה, צלולה וטעמה הטוב. הוא היה מתלוצץ על ה"דער, די, דאָס", שכל אחד היה משתמש בו כאוות-נפשו, ללא חוק וללא כללי-דקדוק. סתם, איש כישר בעיניו ידבר. כעבור זמן-מה ויתר על הרעיון לעסוק בשיפורה של אידיש. ביחוד משנוכח ששונאי ציון הופכים את הלשון לכלי-נשק נגד תנועת התחיה הלאומית. אך הוא בעצמו דאג תמיד לטוהר סגנונו האידי כבשאר הלשונות בהן דיבר וכתב, לטוהר בדיבור ולצחות בכתב. וכאשר למד אידיש, שלט בכל מכמניה, והיה דולה מקרקעיתה את הפנינים שבה. כל שקרא את מאמרו שכתב באידיש אחרי מותו של המשורר ח. נ. ביאליק, מאמר שבו תאר את עושר שפתו העברית ואת עוצמת ביטויו של ביאליק, לא ישכח את המאמר הזה לעולמים. זה היה מעשה-אמנות, מלאכת-מחשבת. האידישיסטים המושבעים בגולה התהלכו אחרי כן בחוצות הערים והעיריות היהודיות בגולה והתפארו והסתמכו על ז'בוטינסקי במלחמתם האידי-שיסטית: לשון כזו — טענו וציטטו משפטים שלמים ממאמרו של ז'בוטינסקי — מה רב יופיה והדרה, והא כיצד יוכלו העברים לחשוב, שיעבירו אותה מן הארץ והיא תיכלה מן העולם?

אך זיקה עמוקה לאידיש לא היתה לו. הלשונות בהן השתמש בביתו שלו היו שתיים: עם אשתו — רוסית, ואם בנו היחיד — עברית. לא פה המקום לתאר את מלחמתו של ז'בוטינסקי למען החיאת הלשון העברית בגולה. כמו כן על מאמציו לשפר את המבטא העברי ולתקן את הכתיב העברי, עד כדי כך שהגיע אפילו למחשבה של החלפת הכתב האשורי בכתב הלאטיני, למען להקל על לימוד הלשון העברית לבני המערב, שגדלו ונתחנכו על הכתב הלאטיני. עברית היתה אחת מאהבותיו הגדולות של ז'בוטינסקי. מובאה אחת מדבריו בספרו האחרון "חזית המלחמה של ישראל", שכתב בשנת 1939, חדשים מעטים לפני מותו, דיה כדי להדגים מה עמוקה היתה נאמנותו ואהבתו לעברית:

"הסובייטים ברוסיה הם שונאי הציונות. ותקומת ארץ העברים היא אמונתי היחידה. הם רוצים להחניק את תחית הלשון העברית. ואני היודע את החצי מיצירות פושקין בעל פה, מוכן למכור את כל השירה החדשה ברוסיה בעד שבעה מכתבים כתובים בכתב המרובע".

וכאשר החל לכתוב עברית, גילו המומחים שאולי אין סגנונו דומה למקובל, אולם הוא מלא חן ובמקוריות שבו יש יופי רב. א. דרויאנוב, מוותיקי העורכים העבריים, שערך את מאמרי ז'בוטינסקי בביטאון הרשמי של ההסתדרות הציונית

„העולם“ בשנת 1912 (בן 32 היה אז ז'בוטינסקי, ומאמרו זה היה אולי מאמר-בראשית שלו בעברית), סיפר כי כאשר קיבל את מאמר ז'בוטינסקי כתוב במקור עברי, הורגשה בו „זרות“. אך לתקנו אי-אפשר היה. „כל מלה, כל צירוף מלים אין להזיזם ואין לשנות בהם אף כחוט-השערה. כי אתה פוגם את כוונת הכותב בהוסיף או בגרעך משהו“.

זלמן שניאור סיפר על הרושם שעשה עליו ספר תרגומו של ז'בוטינסקי מספרות-המופת של עמים רבים ללשון העברית, ובראש הקובץ הקטן — הפואימה של אדגאר אללן פו „העורב“: „היה זה תרגום עברי חזק ומלוטש להפליא. נדהמתי מן הפשרון הגדול שלו. אמנם, היתה בתרגום קצת „זרות“ של „גוי מדבר עברי“, כמו בשיריו הראשונים של שאול טשרניחובסקי, אבל החן העברי והחדירה הדקה לכל מכמני השפה היו שפונים בכל חרוז וחרוז“.

ונאמנה עלינו שוב עדותו של אחד מגדולי העורכים העבריים, הפרופיסור יוסף קלוזנר, על סגנונו העתונאי העברי של זאב ז'בוטינסקי: „שני מאמרים, הכתובים עברית מלכתחילה בידי ז'בוטינסקי, זכיתי להדפיס בתור עורך — מאמר אחד בשם „שפת ההשכלה“, שפירסמתי ב„השלוח“, ומאמר שני בשם „מעמד בירחון ביתר“. ואני צריך לומר, שמעולם לא היתה קלה עלי עבודתי בתור עורך עברי כמו שהיתה בשעה שערכתני לדפוס את שני המאמרים הללו“.

„מליצות טפלות ותפלות, טלאים של לשון המקרא על גבי טלאים של לשון המשנה והגמרא ושל לשון הפיוטים והסליחות. אי-דיוק של ההבעה. אי-ההתאמה של הלשון העתיקה לרעיון חדש — כל אלה עושים את העריכה של מאמר או ספר עברי, פרי עטם של תשעים למאה מן הסופרים העבריים, לסבל ממש...“

„מאמריו של ז'בוטינסקי שונים היו בנידון זה תכלית שינוי כמעט מכל שאר המאמרים העבריים. הלשון שלהם היתה ברורה ובהירה, בלא מליצות ובלא „כפל ענין במלים שונות“. והרעיון היה מובלט ומוטעם, בלא שום סטיה לצדדים. והעיקר — הפשטות הברוכה של הסגנון, וביחד עם זה היה הסגנון חי, טבעי ואחיד — גוש אחד של תקופה לשונית אחת: התקופה הנוכחית, ההווה, העת החיה. היתה זו לשון הדיבור, שנהפכה ללשון ספרותית ולשון עתיקה שנהפכה ללשון חדשה, אירופית ממש. וביחד עם זה נשתמר בה הגוון המזרחי המיוחד שלה, שלא נטשטש על-ידי שום השפעה אירופית“.

במקור עברי כתב את מאמריו בראשית שנות העשרים בשביל „הארץ“, שהוא היה אחד ממיסדי. אחר כך ב„דואר היום“, שהוא היה עורכו, זמן מה בשביל „הצפירה“, שהופעתה הידשה בווארשה בעריכתו של יוסף הפטמן, ואי-אלה מאמרים שכתב בעברית בשביל „המשקיף“ בתל-אביב. המו"ל שלו, שלמה זלצמן, סיפר בזכרונותיו, כי את המאמר הראשון שז'בוטינסקי כתב בשביל הגליון הראשון של „הארץ“ בירושלים (בשנת 1919), מסר המחבר קודם לסופרים העברים הוותיקים שבעתוק, באמרו: יותר מכל הנני זהיר במאמרי העברי. שכן שגגת סופר עולה דוון, וכל סופר הטועה — הריהו חוטא ומחטיא. והיה מאושר מאד בשמעו, כי כל הסופרים פה אחד אמרו, שסגנון מאמרו הוא מצויין.

ולמתרגמים את דבריו מלשונות אחרות לעברית, העיר את הערותיו — מבלי להתערב בעבודתם — ביחס לסגנון המשובב עליו, ושהיו כעין משאלות שלו איך היה רוצה שמאמריו שלו יתורגמו. הנה אחד ממכתביו: „ברוסית אני כותב לפעמים פסוקים ארוכים, עם כמה משפטים טפלים, וגם על זה אני מתחרט. בעברית — טוב לחתוך כל פסוק ארוך ביוזר לפסוקים בודדים.

„חסרון קשה באופיה הצלצולי של שפתנו הוא ריבוי הממין הסופיות. למשל: גם בכפרים שבהם הם מוצאים להם זכות קיום“. חסרון אחר: ריבוי השינוי. קודם כל, רצוי לבטל, בכל מידת האפשרות, את מלת-היחס, ש'. מוטב לכתוב: אמר לי כי בשמחה יעשה כרצוני. האיש אותו ראיתי אתמול ברחוב דומה לאחי. כמובן, אם אין, שין' הן במלה הקודמת והן בזו הבאה אחריה, מותר לכתוב גם, ש'. כגון, החלום שחזיתי באותו לילה.

„יש צורה אחת בסגנון התנ"כי, שאותה אינני מקבל וזוהי, ר' המהפכת: ויאמר', וידבר'. אני כותב: אמר', הביט וראה והשתומם'. אך מלבד הביטוי הזה אינני מתנגד לסגנון התנ"כי. הייתי כותב: זוהי דעתי אני, ולא זוהי דעתי שלי. „יש להימנע, אם אפשר, ממונוטוניות: „אנשים רבים מתנגדים לביטויים חריפים“, „הילדות היפות שרות מנגינות נעימות“. אני הייתי כותב: „רבים מתנגדים לחריפות הביטוי הזאת“. „הילדות — זו יפה וזו עוד יפה ממנה, ועל שפתותיהן מנגינות-נועם“.

כל מלה לועזית היא כיעור. אל נפחד מפני החידושים“.

כשפרצה המלחמה, ובטרם שעלה הכורת על יהודי אירופה, נסגרו כל שופרותיה של יהדות פולין והיא נותקה כליל מן העולם. ז'בוטינסקי לא יכול היה עוד לפנות אל המוני עמו בגולה האירופית המזרחית בלשונם, באידיש. בשבתו באניה, שהובילתו מן החופים האטלנטיים של אירופה לחוף ארצות-העברית, לא היה לו עוד קשר עם אחיו בני עמו. ואז, באורח טבעי, בהחזיקו את העט בידיו — ואחרת לא יכול היה — כתב אי-אלה מאמרים בשביל עתון-תנועתו בארץ-ישראל, בעברית. ובעצם במאמרים אלה ובלשון זו סיים לנצח את הקאריירה העתונאית שלו.

עתונאי — מראשית ימיו ועד סופם

מאימתי היה ז'בוטינסקי לעתונאי?

אין זו גוזמא לומר, שהוא נולד עתונאי. פשוט בתכלית הפשטות: מן היום בו למד קרוא וכתוב. הוא נכנס למקצוע, כדרך כל אדם: נחל לכתחילה כשלונות. כתב ולא הדפיסו. אך לא נואש, ניסה בשנית. נכשל, וגם אז לא ויתר, המטיר על מערכות כתבי-יד שונים. עורכים רבים קראום וסברו ודאי, כי הנה נוסף עוד „טרדן“ על אלפי הטרדנים, המכפדים את המערכות ב„יצירותיהם“ ושאינם מרפים גם לאחר שעוברים עליהם בשתיקה או אומרים להם בפירוש, כי דבריהם אינם ראויים לדפוס. עד אשר עורך אחד גילה בו את הניצוץ, והוא בן שבע-עשרה, פירסם את מאמרו הראשון, ומאז... לא הניח עוד את עטו מידו.

הוא עצמו מספר באוטוביוגרפיה שלו בהומור עדין, איך פרץ לו את דרכו לעתונאות :

„את מלאכתי בחרתי לי מימי ילדותי: התחלתי לכתוב בעודני בן עשר. שירים, כמוכן. „הדפסתי“ אותם בעתון כתוב ביד, שהוציאו לאור שני בחורים, תלמידי בית-ספר אחד (אחד מהם היה ציר הטוביטים במקסיקו, אם אינני טועה). אחרי כן, במחלקה הששית, יסדנו עתון סודי גם בבית-ספרנו אנו, ואת זה כבר היינו מדפיסים בהקטוגרף, ואני בין העורכים. „סודי“: כי אסור היה הדבר על פי חוקי רוסיה בכלל וחוקי הגימנסיון בפרט. אבל לא היה בעתוננו שם רמו „מדיני“, לא מתוך יראה, כי אם מתוך אדישות ל„פוליטיקה“. ואולם שם העתון היה „פראבדה“. תרגמתי לרוסית את „שיר השירים“ ואת „במצולות ים“ של יל"ג, ושלחתים ל„ווסקוד“ — ולא הדפיסו. תרגמתי את „העורב“ של אדגר אלן פו ושלחתי ל„מבשר הצפון“ — ירחון רוסי בפטרבורג — לא הדפיסו. כתבתי רומן, את שמו ותכנו אינני זוכר, ושלחתי לסופר הרוסי קורולנקו, והוא השיב לי דבר בנימוס, כלומר יעצני „להמשיך“. אין מספר לאותם כתבי-היד ששלחתי לעורכים וקבלתי חזרה — או גם לא קיבלתי — בין שנותי הי"ג והט"ז. כבר גואשתי מעתידי. כבר פחדתי שמא נגזר עלי מן השמים להיות עורך-דין או מהנדס. פעם אחת במקרה פתחתי עתון יומי אודיסאי ומצאתי בו מאמר בשם „הערה פדגוגית“ — שלי. הנני מוסר לדורות הבאים גם את התאריך — יום כ"ב לחודש אויגוסט, שנת 1897 — וגם את התוכן. בקורת חריפה על שיטת הציונים בבתי-הספר, כי הלא המנהג הזה עלול לגרות רגשי-קנאה בלבות הילדים הרכים“.

בן 17 היה, איפוא, כאשר פירסם בדפוס מאמרו הראשון. לא ארכו ימים רבים וכשרונו העתונאי, אשר פרץ כלבה מהרגע, הפך את העלם הצעיר לאחד העתונאים המפורסמים ביותר ברוסיה.

אך לא המאמר הפדגוגי הוא שהיפנה את תשומת-הלב אליו, אלא דווקא תרגום לרוסית משיריו של אדגאר אלן פו. משורר רוסי ידוע בימים ההם, אלכסנדר פודורוב, ראה את תרגום „העורב“. הוא הזמין אליו את המתרגם, עודדו, והציגו בפני עורכו של העתון היומי „אודיסקי ליסטוק“. הנער בן שבע-עשרה, תלמיד הכיתה השביעית של הגימנסיה, פנה בשאלה ישרה אל עורך העתון ההוא, אם ידפיס את מאמריו מחוץ-לארץ. והתשובה היתה: „אולי, בשני תנאים: שיכתוב מעיר-בירה, אשר שם אין לעתון כתב אחר, ושלא יכתוב שטויות“.

ועוד לפני שגמר את בית-הספר התיכון, יצא לחוץ-לארץ. תחילה — לברן שבשווייץ, וכעבור שנה — לרומי. וחיש מהר כבש את לב עורכו והקסים את קוראי העתון בכתבותיו מלאות-החן, יפות-הסגנון וגדושות-כשרון. כעבור חדשים אחדים „חטפהו“ עתון שני, יותר גדול ומפורסם, והחל לכתוב בפסבדונים „אלטלינה“ (שבחר לו בטעות: חשב שפירוש המלה האיטלקית הזאת היא „מנוף“, אך פירושה הוא „נדנדה“). אלא גם כשנתגלתה לו הטעות, שוב לא חזר בו ונשאר צמוד לפסבדונים הזה). מאיטליה כתב „על הכל ועל לא כלום“. תיאר את הצדדים הרציניים והמגוחכים של החיים בארץ רומאנטית זו. כתב על מדיניות ועניני

החברה. על אמנות התיאטרון ועל שודדי־סיציליה. על פרחחים בעירים ועל הנשים, על הרחוב והבית, על אהבה ויצרים. בזמן קצר למד גם את הלשון האיטלקית ופירסם באנטולוגיות איטלקיות מונוגרפיות גדולות על סופרי רוסיה הגדולים. כעבור שנים רבות, כשלוֹבוטינסקי היה כבר שם־עולם, סיפר עורכו בעתון האודיסיאי „אודסקה נובוסטי“, ישראל חפץ, על פגישתו הראשונה עם העלם־הנער, שרצה להתחיל קאריירה עתונאית: „נכנס אלי בחור בגיל מתחת לעשרים (רק בן 17 היה, ועוד תלמיד המחלקה השביעית בגימנסיה — המלבה"ד), מסר לי כתב־יד ושאל אם הוא יכול להיות עוזר לעתון. רבים כאלה היו באים אלי יום־יום, ואף־על־פי־כן כאילו נמשכתי בקסמו. ושלא כדרכי במקרים כאלה, קראתי תיכף את מאמרו. תפשתי מיד, כי כשרון בלתי־רגיל לפני. קראתי את מאמרו לפני כל חברי־המערכת וכולם נתפעלו ממנו. הופתעתי נוכח הפשטות והבהירות של הסגנון והגישה הרצינית לבעיה אלמנטארית ולא־חשובה לכאורה“.

ברומא עבד קרוב לארבע שנים בשביל אותו עתון, שמר י. חפץ היה עורכו. וכאשר חזר לאודיסה, והוא אז בן 21 בסך־הכול, כבר הלך שמו לפניו. הפיליטונים שלו, שהוסיפו להתפרסם באותו עתון מאודיסה עצמה אפילו על בעיות מקומיות קטנות, היקנו לו פירסום בלתי־רגיל. ובכשרון רב־גווני לא הצטמצם בכתיבת פיליטונים, אלא חיבר גם משלים בחרוזים, מחזות, סיפורים קצרים וגם רומאנים. שנה אחת לאחר־מכן, והוא בן כ"ב, נתגלה לפניו לפתע פתאום עולם חדש, שלא היה קודם לכן בגדר התעניינותו. הציונות נתגלתה לו, ובו ברגע התאהב בה לנצח והיא הפכה לכל תוכן חייו. מיד ישב וכתב את חיבורו הראשון על הבעיה הלאומית היהודית. שלמה זלצמן שהיה המו"ל הראשון שלו ושושבינו בציונות, מספר כי חיבורו זה של ז'בוטינסקי בשם „לשוני ציון“ הכיל שני פרקים: א. „בלי אהבת מולדת“. ב. „קדימה“. והצטיין לא רק ביפי סגנונו, אלא גם בעוז ההבעה ובעושר הרעיונות. החוברת הוצאה בחמש מהדורות, ונפוצה ברבבות אכסמפלרים בכל אזורי רוסיה. מני אז כתב עוד הרבה חוברות למען התעמולה הציונית.

מאותו יום בו נפקחו עיניו לראות את תנועת התחיה הלאומית, ועד אשר יצאה נשמתו ולא הגיע אפילו לששים שנות־חיים, חדלה העתונאות להיות לו למטרה בפני עצמה, כאשר היתה בחמש השנים הראשונות. היא נעשתה לו אחד האמצעים העיקריים למטרה הגדולה: תקומתו של העם העברי במולדתו ההיסטורית. אז כתב את ה„אני מאמין“ שלו, בשורות פשוטות ומלאות שגב: „אהב אני את עמי ואת ארץ־ישראל. זה „אני מאמין שלי“, זו מלאכת חיי, ואין לי צורך עוד בשום דבר אחר בעולם. אמונתי אומרת, שבוא יבוא היום ועמי גדול יהיה ובן־חורין, וארץ־ישראל תזהר בכל צבעי־הקשת של נופה הנהדר — בכוח זיעת אפיהם של בני עמי. מלאכתי — מלאכת אחד הנביאים, השוקדים על הקמת מקדש חדש לאל יחיד, ששמו — עם ישראל“.

מאז חדל אפילו לחתום את מאמריו בפסבדונים המפורסם שלו: „אלטלינה“ והעביר את נקודת־הכובד של התמטיקה שלו בכל כתביו: בפיליטונים ובפובלי-

ציסטיקה, ברומאנים ובשירה — לנושא מרכזי אחד: לקידום העניין הציוני. ולא רק בעתונים היהודיים שהופיעו בלשונות שונות, אלא גם בעתונים הרוסיים הגדולים, בשביל הגויים, כתב על נושאים יהודיים. עטו, שהיה בראשית ימיו כלי-בידור אמנותי-תרבותי הפך בן-לילה לחרב, בה ניהל את מלחמותיו הגדולות נגד הגויים העוינים אותנו והמתנפלים לנו, נגד היהודים המתבוללים מכל הסוגים המתכחשים לעמם ונגד מנמיכי-קומתו ומקצצי-כנפיו של רעיון הקוממיות העברית, מערכה שהוא ניהל קרוב לארבעים שנה.

בשנת 1904, והוא בן עשרים וארבע, הצטרף לחבר עורכי השבועון הציוני ברוסית "ראזסבייט" ("השחר"), — אחר כך היה לעורכו הראשי — ובמשך זמן של קרוב לשלושים שנה — בהפסקות אחדות — שימשה לו במה חשובה זו של יהודי רוסיה לסדן עליו רקע רעיונותיו הלאומיים, המדיניים והחברתיים. התרבותיים, הכלכליים והאנושיים. עם העתון הזה של האינטליגנציה הציונית עבר את כל גלגוליו: מפטרבורג לברלין, ששם התרכזה האמיגרציה היהודית אחרי המהפכה הבולשביסטית, ומברלין — לפאריס, עד אשר תמו קוראי רוסית בציונות העולמית והעתון הזה נסגר. באחת מרשימותיו מלאות נוסטלגיה הגדיר ז'בוטינסקי בשנת 1934, כשהעתון גסס כבר, את אשר היה ה"ראזסבייט" לתנועת התחיה ולקוראיו: "אותם האנשים, שלמדו הלכות המחשבה הלאומית משנת 1904, על פי ראזסבייט' בשמותיו השונים — הם שנתגלו כבוניה הראשיים של אומה חדשה ושל ארץ חדשה. סיפורו של ה"ראזסבייט" הוא מצד אחד סיפור-תלאות. אך הוא גם סיפור-הישגים ונצחונות: בית-ספר שנתן לציונות את מחצית קצונתה, ולאורך ישראל — שני שלישים מטוראיה: "הגנה עצמית" ו"עברית" בגולה. ועידת הלטינגפורס (עבודת ההווה הלאומית בגולה — א. ר.) וההרצאות החדשה, הנוער של ראשית המאה אשר חולץ מביצת ההתבוללות האפורה והנוער של שנות השלושים שחולץ מביצה בעלת צבע אחר, מבריק לאין ערוך".

"ראזסבייט" היה אחד השלבים החשובים במפעלו של ז'בוטינסקי למען תקומת ישראל. אך לא הכלי היחיד. בהיותו בן עשרים ותשע, ושמו כבר נישא על כל הפיות כעתונאי וסופר ונאם רב-עוצמה בשירות התחיה, נשלח על-ידי הנהלת ההסתדרות הציונית העולמית לקושטא, שנחשבה לזירה מכריעה במדיניות הציונית עם "מרד התורכים הצעירים" (קושטא של השולטן היתה עד מלחמת העולם הראשונה לציונים את אשר היתה לונדון מ-1914 עד 1948, עד אשר קמה מדינת ישראל). בקושטא אירגן ז'בוטינסקי ועמד בראש קונצנן שלם של עתונות: בעברית, אספניולית, תורכית וצרפתית.

בבואו לארץ-ישראל, כמארגן וחילל הגדודים העבריים במלחמת-העולם הראשונה, הוא פותח דף חדש בעבודתו העתונאית: את הדף העברי. הוא בין ראשוני העורכים, משנת 1919, של עתון "הארץ". וכעבור כמה שנים — עורכו של העתון היומי "דואר היום". ורק האיסור שהטילו עליו הבריטים ב-1929 לחזור לארץ-ישראל ולחיות בה, מפסיק את עבודתו כעורך, ומאז הוא כותב מרחוק בשביל העתונים העבריים של התנועה הרביזיוניסטית שהוא היה מייסדה (חזית

העם", "העם", "הירדן", "המשקיף"). בשבתו מאוניס בגולה באחת-עשרה שנות חייו האחרונות הוא מקדיש את כל-כולו ובעיקר את עטו למען המלחמה לשיחרור האומה והמולדת. מאמריו מגיעים לכל פינות הפזורה היהודית. הם מועתקים ומתורגמים בשבעים לשון. אפילו בסינית וביפאנית. לא היתה פינה בכל העולם, שבה הוציאו יהודים כתב-עת בכל לשון שהם שמעו, ששם לא הגיעו דבריו שבכתב של ז'בוטינסקי.

המשפט האחרון, שיצא מתחת עטו העתונאי ימים מעטים לפני מותו הפתאומי, ביולי 1940, בעיצומה של מלחמת-העולם השניה, היה: "אני מאמין באמונה שלמה, ויקרה מה שיקרה, כי המשפר העולמי הנוכחי יחזיר לנו את המדינה היהודית".

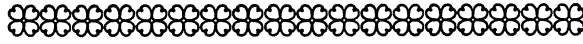
זה היה האקורד האחרון במנגינת-חייו, והפסוק האחרון שנכתב בדם-התמצית של ז'בוטינסקי ובעט העתונאי המובהק שלו.

מאספקלריה מאירה

בהיסטוריה של הציונות יהיה ניכר מקומו של ז'בוטינסקי כגבור לאומי שראה את התנועה מאספקלריה מאירה. — — — כל חייו היו שלשלת ארוכה של פעולות ומעשים כבירים, תמורות וחליפות תמידיות בלי הרף. הוא היה רב פעלים, אבל כל הפעולות הרבות התמזגו לפעולה אחת כבירה. כל המרץ הרב שהיה בו, כל חלומות חייו התרכזו והצטמצמו בנקודה אחת, שהיתה אישון עינו, והיא: גאולת עמו בחיל ובכח ועוצם ידו. ז'בוטינסקי תפס בבגדו של הרצל ונתעטף בטליתו, אבל שינה את תפגמו ואמר: בין אם תרצו ובין אם לא תרצו — אין זו אגדה. — — — ילד פלאים היה כל ימיו. ויהי לפלא.

— רב צעיר: מסכת זכרונות, ניו-יורק, תש"ה, עמ' 181—191.

הַעֲרָכוֹת וְדַבְרֵי-בִקְרָת

בעיית „הירידה” בסיפור *

את הסיפור מתוך געגועים על ישראל, כשהיא מהרהרת באותם הילדים שראתה בבראזיל ושלפי דבריה „נושאים את נפשם לשוב הביתה”.

תוכן הסיפור מושך את הלב. רותי, בתו של מנהל בית-ספר עממי שנשלח לבראזיל לנהל בית-ספר, נסעה עם משפחתה. בראשונה סירבה והחליטה להישאר ולהמשיך את לימודיה, אולם סוף סוף ניאותה לנסוע אולם החליטה לשוב, יהיה מה שיהיה. באותו זמן נאלצה ילדה אחרת בשם רחל, שמוצאה הוא מרומניה, גם היא להגר עם משפחתה לבראזיל. אביה הושפע מההבטחות שסוכן אחד מבראזיל הבטיח לו ומן הצבעים הבהירים שבהם תיאר את הארץ לפניו, וכל הפצרותיהן של אשתו ובתו רחל לא הועילו לשנות את דעתו. שתי הילדות נפגשו בבראזיל. רותי גרה שם בדירה מרווחת, אולם רחל סבלה הרבה. רק בקושי גדול מצא אביה עבודה ובתו הקטנה נפלה למשכב מתוך געגועים לארץ. סוף סוף שבות שתי הילדות ארצה. ידידיהן עורכים להם קבלת פנים נהדרת. מקץ שנה לשוב רחל ורותי, בטיו בשבט, נתאספו תושבי המושב וערכו טקס לנטיעת שתילים. רחל הלכה בראש התהלוכה „קומתה גודקה וצעדיה היו מאוששות...” השתיל שלה יפה שרשים עמוקים מפני שהוא יגדל פה באדמה הזאת.

הסיפור כתוב בטוב טעם. בתוך הסיפור שילבה המספרת קטעים מיומנה של רותי, שבה היא רושמת את נסיונותיה ופגישותיה וכותבת על מאמציה להשיב את רחל ארצה. בסיפור ימצא הקורא תיאור יפה על בראזיל ויושביה, על האקלים ועל מנהגי הארץ. ב„פרקי הבינים” מתארת ימימה טשרנוביץ,

בעייה חמורה ביותר העומדת בפני מדינת ישראל למיום היווסדה היא בעיית ה„יורדים”. בעייה זו מטרידה לא רק את הממשלה, כי אם גם את תושביה. שנה שנה עוזבים ישראלים ומהם מספר ידוע של „צברים” ומתיישבים בארצות אחרות. ישנם ההולכים אל קרוביהם וישנם המפליגים לארצות רחוקות לשנות את מולם, או, לפי דבריהם — להיטיב את מצבם. הדבר המכאיב ביותר הוא שה„יורדים” האלה היו ממסדרים בארץ, התאקלמו בה ולפתע פתאום עקרו את עצמם, וביחוד את ילדיהם, ממקום מושבם ויצאו לארץ אחרת. ישנם בין היורדים כאלה שהצליחו להסתגל למקום מושבם החדש, ביחוד בארצות-הברית ועושים חיל, אולם רבים מהם עובדים קשה ושכרם מועט. כשנכנסים בשיחה עם יורדים הם משתדלים להוכיח ששיבתם בגולה היא רק ישיבה ארעית ושמוקווים הם לחזור ארצה, אולם בלבם הם החליטו להישאר, ורק מספר קטן מהם חוזר ארצה.

הסופרת ימימה אבידור-טשרנוביץ, אחת המספרות הנודעות לשם במדינת ישראל, התלבטה בשאלה המכאיבה והוציאה לאור ספר המוקדש ליורדים האלה. הספר הוא פרי רישומיה מביקורה בבראזיל. בהיותה שם נתרשמה ממצוקת נפשם של כמה מילדי ה„יורדים” שיצאו לבקש להם מולדת חדשה. את הסיפור כתבה ימימה טשרנוביץ עוד בהיותה במוסקבה, עת שבעלה, יוסף אבידור, היה שגריר ישראל ברוסיה הסובייטית. היא כתבה את הסיפור המעניין הזה בשעה שמסייבה „היה העולם עטוף שלג ואנשים לבושים בגדי חורף חלפו על פני חלונתה”. היא כתבה

* הביתה, מאת ימימה אבידור-טשרנוביץ, הוצאת „עם עובד”.

בא במגע עם ילדים וצעירים שהגירו ממדינת ישראל ובעצמו לימד כמה מהם והוא חושד, שאם אפילו יגיע הספר לידם יתקשו בקריאתו ובהבנתו. חבל — אבל זאת היא עובדה מעציבה. אולם אסור להתייחס, בטוחים אנו שקוראינו הצעירים במדינת ישראל יושפעו מן הסיפור הנה ואף הקוראים מחוץ למדינה יעמדו על טיבה של הבעיה, שהציגה הסופרת בכשרון ובבהירות יתירה.

ל. שפאל

את הישובים בארץ-ישראל, ביחוד את החיים במושב שאליו חזרה רחל בשובה מבראזיל. האם ישפיע הספר על ה"יורדים", אם אפילו הם זוכרים עדיין את השפה — זוהי שאלה שקשה להשיב עליה. רוב ילדי ה"יורדים" מתאקלמים בארץ שבה מצאו את מקום מושבם. הם מבקרים את בתי הספר העממיים, מדברים בשפת הארץ, רבים אינם ממשיכים את לימודי העבריים והשפה העברית משתכחח מלבם. כותב הטורים האלה

לדמותו של אדם

שמריו. בעל הגיון קר ולב חם, דבוק בכל נימי גפשו בתרבות ישראל הקדומה והמי אוחרה. דבריו בעלפה ובכתב הם שרשיים, יונקים מתוך ידיעה מעמיקה את תנאי היצירה ונושאי היצירה, ומצוינים באהבת המפעל.

כתיבתו תוססת, מסעירה וטורדת את המנוחה. לא תמיד קטעי דברים ו"קיצורים מקיצורים שונים", הבאים להקל על הקוראים, — לפי השיטה של מסירת "התמצית" בלבד — קולעים למטרה. יש ומתקבל תומר יותר מדי שטחי ויבש. אולם לא כן ספרו של י. בקר. הספר בנוי רבדים-רבדים המשלימים איש את רעהו והנתנים ידיעות קלות אבל מאלפות ומושכות, מתוך מסכת רחבה — משנתחיים ועובדה.

חזונו של בן-גוריון על מדינת-ישראל בא לידי ביטוי מלא בספר. הוא חוזר ומטעים ש"מבחנה האמיתי והעליון של מדינת ישראל היא ברות, בנאמנותה ליעודים הגדולים של הנביאים בחזונום לאחרית הימים". "מדינת ישראל צועדת על בימת ההיסטוריה העולמית לקראת מאור חמצה המואר בחזון משיחי. היא מאמינה ובוטחת בכוכבה הזורח בנגוהות האמת הנצחית והמנצחת והיא יונקת ממערי גות קדומים שמימי ישועתם לא שסקו עד היום ופניה לעתיד".

מדינת-ישראל אינה הסתערות תרפועמית. יש הכרח של התחדשות בעם, של סינתזה בין העבר ובין ההווה. בן-גוריון הגיע לכלל הפרה שבזורנו נודע ערך מכריע לנביאי ישראל; לא לספרות הסוציאליסטית, אלא

"משנתו של ד. בן-גוריון", כינס י.

בקר. הוצאת "יבנה", תל-אביב.

בשני כרכים (666 ע') כונסו קטעים מנאומיו ומאמריו של ד. בן-גוריון שסודרו לפי נושאים, — "משנתו של ד. בן-גוריון".

הספרים גותנים תמונה מלאה ממחשבתו המדינית והסוציאלית של ד. בן-גוריון והוא מתגלה בהם בדמותו הרחנית המלאה כיהודי וכמדינאי.

קטעי הנאומים והמאמרים הניתנים בספר משקפים תקופה של חליפות ותמורות בתולדות עם ישראל שחוללו שינוי עצום בחייו. ד. בן-גוריון, שעמד בתוך המערכה והשתתף בהיאבקות איתנים זו לחידוש עצמאותו של עמנו, חדר לפני ולפנים של הבעיות שנאבק עמהן בחיי יום-יום במעשה ומחשבה מדריכה ומכוונת.

יש תכונות מסוימות הנדרשות מכל מנהיג והן: עין חודרת, סינתזה של ריאליזם וחזון, הגיון ואינטואיציה, רגש ושכל, יכולת של פולמוס והתפשרות, אהבת האמת ושנאת הבצע. בשעה שכל התכונות הללו פועלות כחטיבה במנהיג אחד אפשר לומר עליו שהוא בבחינת סולמו של יעקב, הרי המנהיג "עומד ארצה וראשו מגיע השמימה".

ד. בן-גוריון הוא אישיות רבת-פנים ורב-צדדים. יש בו עירוב של פשטות והוד-כבוד. הפועל והמדינאי, איש הספר ואיש העבודה חוברו יחד במזיגה סינתטית. יחסו לעניינים ולאנשים הוא תמיד נסער ורבי-מתח, כי הוא תוסס באופן בלתי-מוסק, ואינו קופא על

בן-גוריון תומך את ידותיו באידיאליזם הנבואי, אליו הוא נושא את נפשו, והוא היסוד של תפיסת-עולמו האידיאליסטית דינאמית — שהרי עצם מהותה של הנבואה הישראלית היא אידיאליזם מצד אחד ודינאמיות מצד שני.

יש לציין בסוף כי הלקט נעשה בטוב טעם, וההקדמה של י. בקר — מאלפת וממצה.

מושה גולדשטיין

לספר-הספרים. „הגניוס היהודי, מימי הנביאים ועד איינשטיין, לא הפיר בשניות של חומר ורוח“. „היהדות האמיתית, ההיסטורית הנבונה אית נושאת בלבה את החוון של גאולה שלמה ומלאה, גם לאומית, גם פוליטית וגם אנושית. המטרה הסופית של היהדות היא משטר אנושי חדש, משטר „ואהבת לרעך כמוך, בארץ-ישראל ובעולם כולו“.

ספרים חדשים

אנתולוגיה „אודים“ בעריכת אלחנן אינדלמאן

בהוצאת „עוגן“ שליד ההסתדרות העברית באמריקה, בשיתוף הוצאת מרכזי ניומן בתל-אביב, הופיע הכרך הראשון של האנתולוגיה „אודים“, בעריכת המשורר אלחנן אינדלמן, המכילה לקט דברי סופרים עברים שנספו בשנות-השואה (ת"ש—תש"ה) באירופה. למי עלה מ־50 משוררים ומספרים, מהם ידועים כהלל צייטלין, יצחק קצנלסון, דוד פוגל, מרדכי גולדנברג ואחרים ומהם בתייודעים, מיוצגים בכרך א'. מלבד יצירות הסופרים הקדושים, המלוות רשימות ביאוביבליוגרפיות, באו בספר דברי-הקדמה מאת העורך ומאמר מפורט מאת מ. ש. בן-מאיר ע"ה על הספרות העברית באירופה בין שתי מלחמות-העולם.

הכרך השני של „אודים“, העומד להופיע בקרוב, יכיל מסות, מחקרים ומאמרים של 50 סופרים נוספים.

מגילות היהודיות במהדורה יהודית חדשה

בהוצאת בריל בליידן, הולאנד, הופיעה זה עתה מהדורה מדעית חדשה של מגילות היהודיות, מן המגילות הגנוזות שנתגלו במדבר יהודה, בצירוף תרגום אנגלי, מבואות והערות. המהדיר הוא המלומד העברי הידוע, פרופ' מנחם מנסור מאוניברסיטת ויסקונסין.

„בפרדס החסידות“ להלל צייטלין ז"ל

בארץ הופיע בהוצאת „יבנה“ כרך ראשון לכתביו של האי בוצינא קדישא, ר' הלל צייטלין, ז"ל, בשם „בפרדס החסידות והקבלה“ (279 עמודים). הספר מחולק מדורות מדורות ואלה הם: יסודות החסידות (יש ואין; צמצום; כוח הפועל בנפעל; אותיות; העלאת ניצוצות; העלאת מחשבות זרות; העלאת המידות; המתקת הדינים בשרשם); קדמות המסתורין בישראל (בעד וכנגד; ביקורת הביקורת); מפתח לספר הזהר (חלק א' וב') והקדמת ספר הזהר (מתורגמת ומבוארת).

ר' הלל צייטלין, שמת בוארשה מות קדור שים בימי הרעה (ראה שורה אחרונה בהקדמת ספר הזהר בתרגומו, והיא גם שורה אחרונה בספרו: „ביום רעה ימלטהו ד' — יום שנמסר דין לאותה רעה לשלוט על העולם...“ — לא כונסו רוב כתביו בעברית עד היום הזה, מפני צוק העתים. בנו, המשורר והסופר אהרן צייטלין, טיפל בסידור הכתבים לאי הוראות אביו ז"ל, ונקווה, כי יתר כתביו של אביו הגדול לא יתאחרו לבוא בזה אחר זה. הספר הוצא בהידור ובדיק רב, והוא עשוי לשמש אבן-פינה וכלי מחזיק ברכה להוראת עיקריה של תורת החסידות בישראל, שכן הוא כתוב בידי אחד מגדולי אנשי המסתורין וההגות הדתית, ואחד מטובי הסופרים המסבירים והמתחכים של הדור.

רשימות וסקירות

מחודש לחודש

העם, יכול וצריך להיות אדון לגורלו, בין שהוא מאמין אמונה שלמה, וללא סייג ושיר, בכוח-השכל האנושי ובין שהוא מודה בסתר לבו במיגבלותיו החמורות של השכל האנושי, העולות לקלקל את השורה ברגעים המכריעים. אחד ממקורביו של ב. ג. (ג. פונדק) כתב במאמר מעניין ליובלו:

„בן גוריון מאמין, כי נבצר מן השכל האנושי להספיר את פלא היצירה. אבל האם הוא סבור כך משום שכושר ההשגה האני טלקטואלית של האדם עדיין מוגבל הוא, ולכן נבצר ממנו להבין את מניעי ההוויה, או שהוא מאמין כי קיים כוח עליון שישאר לנצח בלתי מושג על ידי השכל האנושי, והוא המתערב בפועל בהתרחשויות תבל — זאת לא נדע אלא אם כן יחליט בן גוריון יום אחד להביע דעתו.“

עם זאת מוסיף דויד בן גוריון להיות איש ה„ראציו“ המודרני הטיפוסי, המאמין בהכרעת ההגיון ובכוח השיקול השכלי הטהור, הספקנות והביקורתיות האינטלקטואלית אינם משתקים את כושר ההכרעה התקיף שבו, ואינם משמשים בידו אלא מכשירים יעילים להגיע להחלטה הנכונה. ככל מנהיג גדול, אין לו ספקות לגבי יכולתו לשאת בעול המשימה המוטלת עליו. אך אין זאת אומרת שהוא רואה בפעולה הנפ־עלת חזות-הכל. אדרבה, במאמר הנ"ל מודגש, כי

„רוב עוזריו סבורים, שכן גוריון הנו מאמין במובן הדתי של המלה: מאמין בכוח עליון המדריך את גורלו של העם היהודי, ובודאי שאינו מנסה להסביר בדרך שכלתנית בלבד את שיבת ציון ותקומת המדינה. אולם רק לעתים נדירות ביותר יפליט הערה שיש בה כדי להמוז במה הוא מאמין...“

הניגוד הבולט הזה שבין מהותו

איש השליחות והיעוד

(לדוד בן-גוריון — ליובלו)

את דויד בן-גוריון רואה כמעט כל העם היהודי בישראל ככתפוצות כראש מייסדי המדינה ובונה וכראש אדרי-כליו של צבא ההגנה לישראל מתחילת תחילתם של הדברים. בתוך תחומי המדינה נערץ האיש על מאות אלפים מבני הישוב ועליו החדשים כאישיות וכסמל כאחד, כ„אטלס“ זה אשר על כתפיו יישא את נטל המדינה, טורח הגנתה ומשאה, כבר ביקשו להשוותו לשאר קברניטי אומות, כגון צ'רצ'יל, דה-גול ואחרים, והעלו חרס. לא לבד משום שאין הקבלות וצדדים שווים בלי אי-הקבלות וצדדים שונים, אלא גם משום שגורלו ודרכו של דויד בן-גוריון שונים בהחלט מגורלם של מנהיגי אומות כנ"ל, כשם שגורלו ודרכו של העם היהודי שונים ונבדלים משל אותן אומות, במידה המונעת הקבלה והשוואה.

אין חלקנו עם האומרים שחזונו של קברניט וגודל כשרונותיו נמדדים במידת הצלחותיו, וד"ר הרצל ז"ל יוכיח. אף שאין ספק, כי מידת הצלחותיו והישגיו של דויד בן-גוריון, כקברניט וכחזוהי-לבאות, כבנאי וכאדריכל, כמדינאי וכשר-צבא, מעידה גם על עוצם חזונו, וכן אין חלקנו עם האומרים, שהכל בידי המנהיג והקברניט, ושאינו לנו עניין אלא בנגלות, ולכן הכל תלוי בשכל האנושי ובהכרעותיו, אבל מטבעו של אדם גדול, שניחן בכשר מעשה רב, שיכפור בהשקפה, כי „הדברים והמאורעות משתלטים על הבריאה“, כדעת אותו פילוסופוס; מטבעו שיחזיק בדעה הראצינאליסטית, שהאדם, וכן גם

עם ספרות הדרות ומחפש פתרונות בספר־הספרים.

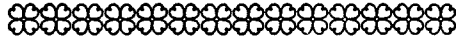
אמונתו בחיים וביעוד־החיים קודמת לאמונתו בספר, ואף נתינת כל מעייניו וכל חושיו למאמץ השמירה על הקיום של עם ישראל, באמצעות כלי־השמירה של המדינה, נובעת מכאן. הוא ביטא זאת פעם בפסוק „לא המתים יהללו יי״ה. ואמנם, פסוק זה מקפל בתוכו לא רק את קדושת היעוד אלא גם את קדושת הקיום, שבלעדיו — אין יעוד. זוהי אבן־הפינה בגשר הנטוי מקברניטה החדיש של ספינת־ישראל דרך כל הדרות, עד לנעים זמירות ישראל...“

ביום יובלו בגיל ע״ה שנה, אין פעלו ניתן לסיכום כלל, משום שהעמדה שהוא תופסה גם כיום הנה אינה עמדה של שררה סתם, ואינה נתונה בידו לצורך שררה. גם אם בשדה־בוקר ישב ולא ישתתף בממשלה כחבר בפועל, יהא מכוון דרכה למעשה וידאג, על פי דרכו הוא, למימוש המשימה המרפזית: שמירת קיום המדינה והעם! בכל אלה זקוק הקברניט למול רב, לסייעתא גדולה של שר־ההיסטוריה ולהשראה עליונה, שאי־אפשר לה בלי חזון משיחי, בין שהגדרה זו יפה לעיפול במוח המודרני ובין שאינה יפה. בלכתו בדרכו זו — ילווהו ברכותיו של בית ישראל ושל העם כולו, ללא הבדל זרמים, השקפות ומעמדות. כאשר לא ידע ליאות ורפיון עד כה, כן ידבק, גם לעתיד, במידותיו של שומר ישראל — לא ייעף ולא ייגע. כה לחי!

י. ע.

והשקפתו השכלתנית ובין עוצם האמונה שבו, ניגוד, שלכאורה אין ליישבו בתחומי ההגיון והדיאלקטיקה, הם הגורמים למקורביו שיתמהו על פירוש שם של „ביטויים משופעים משמעות דתית, כגון: צור ישראל, חזון משיחי, ודומיהם“ שהוא מרבה להשתמש בהם. אך על צד האמת, אין תמיהתם תמיהה כלל, למרות שתיקתו של בן־גוריון בתחום האמור, עם כל מה שאין להגיד דירו כשומר דת במובן המקובל, הרי זיקתו לתנ״ך עמוקה יותר משל כמה וכמה יהודים המוחזקים דתיים וגם הסוציאליזם שלו אינו סוציאליזם של „ככל הגויים“ כי אם סוציאליזם של חברה המושתת על יסודות המוסר של הנביאים והעתידה לשמש „אור לגויים“, גם אהבתו לאמת וגישתו חסרת הפשרה לעניינים עקרוניים היא ממידתם של נביאי ישראל וחזויו, וגם עוצם אמונתו בשליחותו האישית אופיינית להם. וכך אנו מוצאים אותו מאמין אמונה שלמה בשליחותו ההיסטורית, עם שהוא בוחר שלא לכנותה בשם־התואר „היסטורית“, משום שהוא מתרחק מן החנופה ומן היוהרה, ומכל זחיחות־דעת והיסח הדעת, שלפתחם רובץ חטא המישגה האנושי. אבל אין ספק שהביטוי שליחות היסטורית הוא במקומו, משום שאין כבן גוריון בעל תחושה היסטורית בכל מעשיו במשך כל שנות פעלו בעם ובארץ. מבחינה זו לא היה דומה לו בישוב אלא ברל כצנלסון ז״ל. ומיום שנסתלק ברל, לפני י״ז שנה, שאליו היה בן גוריון פונה בכל שעת ספק ומשבר, הריהו מתייחד

בְּעֵינֵי הָעוֹלָם

בכיכול טבועה בדמם של הערבים והיא מתגלה אף ביחסים הפנימיים שבין הערבים עצמם, עוברת על כל גדותיה ומקבלת שיעור רים משונים ומפורזים, שרק הדמיון המורחי יכול להגיע אליהם.

מה היא המסקנה, שמגיעה אליה הסופרת אחרי החקירה הנאמנה והיסודית של בעית הפליטים בארצות השכנות בשאלת הערבים, אכולי שינאה אף הם ל„אדוני“ הארץ החד־שים, במדינת ישראל גופה? המסקנה היא ברורה וחותכת ומתירה את כל סבכי הבעיה. נציע אותה כאן בלשון המחברת:

„מלחמת ערבי־ישראל ותוצאותיה הביאו לידי בריחה של לאומים משני הצדדים. קרוב לחצי מיליון יהודים נמלטו מארצות ערב, בהשארם מאחוריהם את כל רכושם, כדי להתחיל מחדש את חייהם כפליטים בישראל. במשך דור אחד, ייעשו פליטי פלשתינה, אם העולם ינהוג כתיקונו, לגוף אחד עם העמים הערביים, כי הצעירים שביניהם יחפצו בחיים ממשיים, במקום צפייה שאין לה סוף. אם נוכל לשמור על השלום, אם גם מעורער לפרקים, יעשו ילדי הפליטים הפלשתינאים את ביתם בין בני־ביתם בארצות אבותיהם. ליהודים אין ארץ־אבות אחרת מישראל.“

ארץ־ישראל לאחר י"ב שנה

אירוויין שאו, הידוע בספריו על המלחמה, וביחוד בספרו „הכפירים הצעירים“, ביקר את מדינת ישראל בפעם הראשונה בשנת 1949, מיד אחרי מלחמת השיחור, כשהת־נערה הארץ זה עתה ממאבק הדמים והיא חווה ובוהה על עתידה.

בירחון „הולידיי“, חוברת נובמבר, נת־פרסמו רשמיו של המספר ממדינת ישראל

האמת על בעית הפליטים הערביים

בחוברת אקטובר של הירחון „אטלנטיק“ הופיע אחד המאמרים המאלפים והממצים ביותר על שאלת הפליטים הערביים המצטור־פפים מסביב לגבולות מדינת ישראל ומצפים ל„גאולתם“. הסופרת מרטה גלהרון, שהתמחה כעיתונאית בשנות המלחמה, חקרה ודרשה את בעית הפליטים בריכוזיהם ברצועת עזה, לבנון, סוריה ועבר־הירדן. היא ביקרה את גווייה, התחקתה על חייהם ושמעה לדבריהם וטענותיהם. מה מצאה? רובם ככולם של הפליטים התרגלו לחיי בטלה, טוב להם ונוח להם לאכול לחם חסד, הניתן להם ביד נדיבה וחסדנית עליידי שליחי אונר"א.

גב' גלהרון הופתעה למצוא, אחרי הידיעות והשמועות על מצוקתם ועל העוני והסבל של הפליטים, שתנאיהם הם לאי־ערך יותר מתוקנים מחיי אחיהם הערביים, אורחי ארצות ערב. הדאגה לכלכלתם היא כולה מוטלת על האו"ם, שכידוע חלקה הגדול ביותר נתרם עליידי ארצות־הברית. כנגד זה, דואגות ארצות ערב, ובראש וראשונה ממשלת נאצר, להספיק לפליטים הערביים מזון „רוחני“ — תעמולת־שינאה ושיטנה עזה ובלתי פוסקת, המרעילה את נשמתם ומפרנסת אותם בתקוות שווא ומדוחים, שבבוא היום, ייזרקו ה„יהודים“ „הפולשים“ הימה והארץ תשוב לידי „בעלי־הם“ הראשונים.

לפשר החידה הזאת של השינאה האוכלת והמכלה את הרוח והמסלפת את ההיגיון, והמגיעה לידי טירוף־הדעת ממש — נתנה הסופרת את דעתה לבוא עד תכליתה. היא מצאה שינאה מטורפת זו יונקת מתוך אולת־יד, ואינה אלא מעין תחליף להעדר של אומץ רוח ולב, יוזמה ורצון עשייה. השינאה

במדינה הצעירה הצועדת לקראת יעודה בצעדי ענק. הלך־רוח זה, הפובש את המסתכל ושיש בו מנותן טעם לחיים ומחדות היצירה, הוא בניגוד גמור לרוחות הספק, התהייה ואף החרדה לקראת הבאות, הנושבות בארצות אירופה המערבית. אף על פי שנישטטשה דמות החלוציות הישנה, יש בארץ תכלית ומטרה לכל פעולה והישג הנארגים בריקמת חיים חדשים, רעניים ומבטיחים טובות לעתיד. אין שאו מתעלם מן הצללים הרבים שבי חיים הכלכליים, המדיניים והביטחוניים של הארץ הקטנה והמוקפת אויבים רבים והמת־לבטח במכשולים עצומים. אולם, החיוב הגדול שבבנין המדינה הוא המכריע. כשהפליג הסופר באניה מחיפה נסתכמו רשמיו מן הארץ בתערובת של תקווה, מרץ, תמימות, ביטחון עצמי מופרז, אומץ לב, עקשנות וחדווה — רשימה לא מבוטלת של מדינה שהוקמה בכחה של שארית הפליטה ושצל הדמים של העבר הקרוב עדיין מרחף על עברה בבית־המשפט שבירושלים.

א. ב.

לאחר ביקורו בה בשנת ה"ג לעצמאותה, בשם "המחזה והחזון". במאמר זה תופסים מקום נכבד משפט אייכמן ורישומו בישראל. מה שהפליא את שאו הוא השקט והשלווה שהקיפו את בית־המשפט. שלווה זו מקורה בהרגשת ביטחון של העם היושב בציון, שזכה לשפוט את אויבו הגדול ביותר. בזמן המשפט לא נערכו הפגנות איבה ולמרות מתיחות מסויימת, לא עברה ההתרגשות על גדותיה. לא לשם ראווה ועשיית רושם נערך המשפט. כי אם לשם חשבון היסטורי ואות וסימן לדורות הבאים.

שוב אין מדינת ישראל ענין של קיבוץ קטן של אנשים נואשים, שראה אותם הסופר אחרי גס הנצחון בשנת 1949, כי אם אוכלוסיה תוססת ועסוקה בכל מקצועות התעשייה, התקלאות, הפלכלה והתרבות.

מאז 1949 שינתה הארץ את פניה, במקום שטחים שוממים, ללא צמח ועץ, משתרעים פרי ירק ושדות תבואה. אפשר שאין ברשמים אלה משום חידוש, אולם שאו מצליח למסור בלשון תיאור וציור את הלך־הנפש השורר

אנשי העליה השניה

איני מכיר בכל ההיסטוריה קבוצת אנשים כה מעטה שחוללה עלילות ומהפכות כה גדולות בתקופת זמן כה קצרה ובתנאים היסטוריים כה קשים, כאשר עשתה זאת קבוצת אנשי העליה השניה. הם לא בזו לקטנות ולא נרתעו מגדולות, וממאבק לעבודה עברית הגיעו למאבק על מדינה יהודית, ליסודה ולבנינה — — — לקיבוץ גלויות משבעים ארצות.

— דוד בן גוריון: ציווי השעה, עמ' 74—75.

ידיעות

אברהם וייס ופרופ' אליעזר פינקלשטיין. ספר היובל יופיע בהוצאת „מוסד הרב קוק“.

ספר חדש מאת אפרים א. ליסיצקי
בהוצאת „מחברות לספרות“ הופיע קובץ מסותיו של המשורר העברי הידוע אפרים א. ליסיצקי. בין המסות מאמריה הערכות על הלל בבלי, מנתם ריבולוב, אברהם גולדברג, ויבדל לחיים, ישראל אפרת, ועוד.

פסלי יעקב אפשטיין וז'אק ליפשיץ למוזיאון האמנות בירושלים

אלמנת הפסל היהודי המפורסם, יעקב אפשטיין, גרבה כמעט את כל יצירותיו של בעלה, כמאתיים במספר, למדינת ישראל. כמו כן ציווה הפסל היהודי המפורסם ז'אק ליפשיץ שלוש מאות מיצירותיו המקוריות למוזיאון האמנות בירושלים, ההולך ומוקם ליד האוניברסיטה העברית. ב־22 באבוסט מלאו לליפשיץ 70 שנה. הוא נולד ברוסיה בשנת 1891, השתלם באמנות בביאליסטוק ובווילנה והשתקע בפאריז בשנת 1909. עם כיבוש צרפת על־ידי הנאצים גמלט לאמריקה.

המתנות גמסרו למוזיאון בתיווכה של הקרן למוסדות התרבות בישראל. מר שמואל רובין, נשיא הקרן, הודיע שמתנת אלה יחד עם האוסף של בילי רוז יהפכו את ירושלים למרכז לתרבות ואמנות במזרח התיכון.

כתבי עת יהודיים בעולם

לפי המהדורה החמישית של החוברת „העתונות היהודית בעולם“, שהופיעה זה עתה בעריכת יוסף פרנקל ובהוצאת המחלקה לתרבות של הקונגרס היהודי העולמי, מופיעים כיום 933 עתונים וכתבי־עת יהודיים בעולם. 34,7 אחוז הפירסומים הם באנגלית, 26,6 בעברית ו־16,4 באדיית.

ספר אלבק

לרגל מלאות שבעים שנה לחוקר התלמוד והמדרשים הנועד, פרופ' ר' חנוך אלבק, יוזמת קבוצה מידידיו ומוקיריו הוצאת ספר יובל לכבודו. הספר יכיל מאמרים בתחום עיסוקו של בעל היובל מפרי עטם של חוקרים ידועי שם בארץ ובחול. מערכת הספר מורכבת מהרב י. ל. הפהן מימון, פרופ'

Barricini
wishes you a

HAPPY HANUKKAH

for
**FUND RAISING
SUCCESS**
with
EXTRA PROFITS
contact
**BARRICINI
CANDIES**
Dept. G 15
22-19 41st Avenue
Long Island City 1, N. Y.

BARRICINI
Famous the World Over
for Fine Kosher Candies

אנתולוגיה "חלוצים בפולין"

מכון המחקר של תנועת ציון העובדת פירסם זה עתה את הכרך השני של "חלוצים בפולין", האנתולוגיה הגדולה של התנועה החלוצית, בעריכת לייב שפיזמן. למעלה ממאה סופרים משתתפים בכרך המכיל מאמרים, סיפורים, תעודות וגביות-עדות על המאבק היהודי נגד הנאצים במאה ערים ומחנות. לספר מלוות שתי מפות: גיטו וארשה בימי המרד ומחנות ההשמדה בפולין.

עם התורה — מבחר מאמרים מאת הרב בנימין זאב הנדלס

אוסף המאמרים הגדול הזה, מפרי עטו של אחד ממנהיגי "אגודת ישראל", מקיף בעיות ישראל בעבר ובהווה מתוך השקפה דתית עמוקה ורגש יהודי חם, הדואג את דאגת הקיום הרוחני של עמנו. המחבר רואה את התורה והמסורת כיסוד לחיי ישראל נאמנים ובעלי מטרה תכליתית-מוסרית. המדורים בספר הם: אגודת ישראל; נצחיות ישראל; ציונות ותורת היהדות; מדינת ישראל ויהדות התורה; יהדות באמריקה; חורבן והצלה; יחסים עם גרמניה — עמלק; גדולי תורה ומנהיגי אגודת ישראל; מכתבים מגדולי ישראל. לכמה מדורים חשיבות היסטורית-דתית להפרת חיי הרוח של יהדות פולין לפני חורבנה ושל יהדות אמריקה בימינו.

דן פינס ע"ה

לפני שבועות מספר מת בתל-אביב הסופר ואחד ממנהיגי תנועת העבודה בארץ, דן פינס. המנוח נולד באסטראכאן, רוסיה, בשנת 1900

וקיבל את חינוכו בישיבות ובאוניברסיטאות חארקוב ומוסקבה. הוא היה אחד מראשי תנועת "החלוץ" מתקופת המהפיכה ברוסיה ולאחריה, ואף ערך את עתון התנועה ברוסית בימי השלטון הסובייטי עד חיסולה בסוף שנות העשרים. בשנת 1930 הגיע לארץ-ישראל ושם השתתף בקביעות בעיתונות העברית, ובעיקר ב"דבר", וכן גם ערך את העיתון היומי המנוקד "אומר". מספריו הם: "החלוץ בכור המהפיכה", "מילון לועזי עברי", "אנציקלופדיה לעם" (בשלושה כרכים), "מי ומי" ועוד. דן פינס ביקר מספר פעמים באמריקה בשליחות התנועה ועמד בהרצאותיו על בעיות חברה ומדינה, ספרות ותרבות בארץ. שלום לעפרו.

חנה פיינשטיין ז"ל

בי"ג בתשרי נפטרה בבית-החולים באטלנטיק סיטי, חנה פיינשטיין, אשת המשורר והמחנך העברי הידוע, משה פיינשטיין, לאחר שנפגעה מתאונת-שריפה קשה. הנפטרת הציטיינה במידותיה ונתחבבה על כל מפיריה במעלות רוחה ונדיבותה. שלום לעפרה!

הפסנתרנית דורוטי באקסט ע"ה

בשנת השבעים ואחת לחייה נסתלקה הגב' דורוטי באקסט, פסנתרנית ומורה למוסיקה ידועה. הנפטרת נולדה בטרון, נ. י. והיתה מסורה לכל קדשי ישראל וגם חיברה כמה מגנינות על נושאים יהודיים. היא הניחה אחריה את בעלה, מר אייזק באקסט, עברי נאמן ומסור, שתי בנות, גב' שארלוט ליבוב וגב' אדלה ליס, אחות, גב' ראוז כהן וחמישה נכדים.

